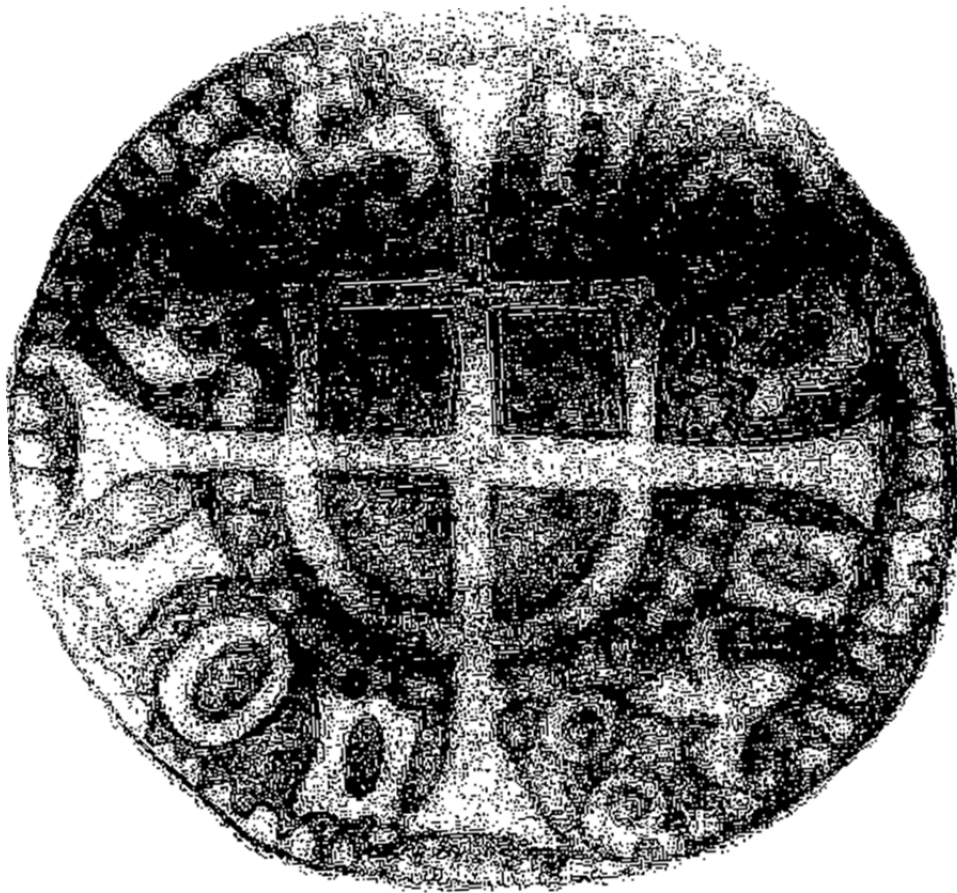

MONETA DANIAE

EN STUDIE OM KRISTIAN I, HANS OCH KRISTIAN II; DERAS
DANSKA MYNTNING OCH VAR DESSA MYNT HITTATS INOM DET
MEDELTIDA SVERIGE.

Kandidatuppsats i Arkeologi med numismatisk inriktning
Stockholms universitet
HT 2011
Sarah Eriksson
Handledare: Kenneth Jonsson

ABSTRACT:

My aim with this paper has been to detect any patterns that may occur in the Swedish finds of coins that have been coined in Denmark between 1448 and 1523. I have compared coins struck in Denmark and the Baltic countries to detect different patterns. How did the coins enter Sweden? It is clear that there is a difference between the import routes for the Danish and the Baltic coins. I also examined probable ways in which coins came into the country for example through war or commerce. The distribution of finds is different over time and about 22% of the finds come from monasteries which are not located close to the old border between Denmark and Sweden. The finds close to the border is on the other hand mostly found in rural churches. This indicates that further away from the boarder the coins belonged to more influential people. Although it is difficult to know exactly how the coins were distributed, it tends to be a pattern like the one I just described. In the paper I also deal with questions about; how the economy was, if the number of finds increased or decreased during this period.

KEY WORDS: Danish coins, 1448-1523, distribution in Sweden, comparison between distribution of coins from Denmark and the Baltic countries, war and commerce.

*"var herre vill ju riket styra och laga,
därför binda de band med rotenskap [myteri],
riket till skam och sitt eget förtapp;
utländska herrar inkalla de till sin hjälp,
ej tänkandes det varder deras eget nederstjälp. -
Mitt och ditt, de orden båda
äro allom den sveda och oroliga klåda,
för vars skull herrarna örlig böja,
det riksens allmoge väl må sörja."*

citrat från munken Peder Månsson, ur "Forna dagars Sverige" band I
av Gustaf Näsström (Näsström 1948:374).

Fig. 1: "Döden spelar schack" fritt tolkad av författaren, baserad på målning av Albertus Pictor (Täby kyrka, Uppland, 1480-talet).

Framsida: En Kristian I hvid fritt avbildad av författaren.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INTRODUKTION.....	s.1
1.1 INLEDNING	
1.2 FORSKNINGSHISTORIK	
1.3 SYFTE OCH PROBLEMFORMULERING	
1.4 FRÅGESTÄLLNINGAR	
1.5 TEORI	
1.6 METOD	
2. MATERIALPRESENTATION.....	s.3
2.1 MATERIAL OCH AVGRÄNSNINGAR	
2.2 DEFINITIONER	
3. POLITIK.....	s.4
3.1 INLEDNING	
3.2 KRISTIAN I	
3.3 HANS	
3.4 KRISTIAN II	
3.5 ÖVRIGA KUNGAR OCH RIKSFÖRESTÅNDARE I SVERIGE 1448-1521	
4. MYNTNING.....	s.11
4.1 INLEDNING	
4.2 RIKSRÅDET 1448	
4.3 KRISTIAN I	
4.4 RIKSRÅDET 1481	
4.5 HANS	
4.6 KRISTIAN II	
4.7 DEN SAMTIDA MYNTNINGEN I SVERIGE	
5. FYNDREDOVISNING.....	s.15
5.1 FYND MED DANSKA MYNT	
5.1.1 KRISTIAN I	
5.1.2 RIKSRÅDET 1481	
5.1.3 HANS	
5.1.4 KRISTIAN II	
5.2 RELATIONEN MELLAN SVENSKA, DANSKA OCH BALTISKA MYNT	
6. ANALYS OCH TOLKNING.....	s.20
7. SLUTDISKUSSION.....	s.26
8. SUMMARY.....	s.29
REFERENSER.....	s.31

1. INTRODUKTION

1.1 INLEDNING

Jag har valt att skriva om de danska kungarna; Kristian I, Hans och Kristian II och deras danska myntning mellan 1448 och 1523. Jag ska tolka dessa mynts spridning i hopade fynd och lösfynd i Sverige. I tabellerna är landsortskyrkor och landsortsmiljöer kursiverade. De landskap jag ska beröra i uppsatsen är de som på medeltiden tillhörde Sverige; alltså ska jag inte undersöka spridningen i Skåne, Halland, Bohuslän, Blekinge, Jämtland och Härjedalen. Inte heller på Gotland och i Finland.

1.2 FORSKNINGSHISTORIK

Ingen har tidigare tolkat spridningen av just de danska mynten i Sverige under denna period. Henrik Klackenberg har i sin doktorsavhandling *"Moneta nostra"* undersökt monetariseringen i det medeltida Sverige genom att kartlägga spridningen av mynt funna i kyrkor. Klackenberg anser att: *"... myntfynden kan snarare karakteriseras som en slumpartad biprodukt av det antikvariska arbetet"* (Klackenberg 1992:34). Med detta menas att det inte är förrän under de senaste decennierna som forskare aktivt arbetat med mynten i sig och inte bara använt dem som ett dateringsinstrument. Klackenberg har sammanställt alla kyrkfynd och delat in dem i kategorier; A, B och C. A innebär att man kan fastställa fyndplatsen för varje enskilt mynt. B innebär att man kan fastställa var i kyrkobyggnaden de hittats, exempelvis långhuset eller koret. C innebär att myntens fyndplats bara kan fastställas till kyrkobyggnaden som helhet (Klackenberg 1992:27f.). Sedan har tabeller gjorts där varje kyrkfynd är indelat efter detta system samt hur många mynt som hittats, vilken nationalitet myntet hade samt under vilken tidsperiod de har präglats. Målet med Klackenbergs doktorsavhandling var att utifrån ett nedifrån-perspektiv studera monetariseringen. Olika förklaringar till myntfynden i kyrkorna är: *"1. Mynten har medvetet deponerats i gravar. 2. Mynten har medvetet offrats i kyrkgolvet. 3. Mynten har omedvetet tappats och förlorats i kyrkgolvet"* (Klackenberg 1992:34). Klackenberg argumenterar för att mynten ska tolkas som *"offerspill"* där anledningen till att de blivit kvar är de enkla jord- eller trägolven. Fyndplatserna i kyrkan passar bra överens med de platser där allmogen offrade, dvs. runt altare i kor och långhus. Klackenberg menar att eftersom 95 % av befolkningen bodde på landet borde fynden i dessa landsortskyrkor representera hur cirkulationen såg ut bättre än depåfynd som kan representera unika händelser (Klackenberg 1992:37ff.)

1.3 SYFTE OCH PROBLEMFORMULERING

Syftet med uppsatsen är att utifrån ett historiematerialistiskt perspektiv förstå spridningen av dessa mynt och varför de återfinns på just dessa platser. Jag vill studera möjliga mönster och samband mellan fyndplatser. Kan det på något sätt synas vilka som exploateras genom att undersöka myntens spridning?

1.4 FRÅGESTÄLLNINGAR

- Vad kan fyndplatserna säga om dåtidens ekonomi?
- Kommer antalet fynd att öka eller minska under perioden?
- Sprids mynten via handel eller krig?

1.5 TEORI

Källkritiken gällande uppsatsen är en central del då fynden och skatterna inte nödvändigtvis är ett representativt material. Utan att analysera det politiska läget och andra aspekter av historien är det svårt att tolka materialet. Vilken golvbeläggning som fanns i kyrkorna, om det finns dokumenterat, samt andra aspekter är viktiga att föra in i sammanhanget för en transparent forskningsprocess där många delar av miljön påverkar tolkningen. Faktorer som exempelvis farsoter och krig kan ha en betydelse då befolkningen ville offra mer vid sådana svåra tider. Det är sådana problem jag vill ta upp i uppsatsen. Det handlar inte bara om ursprungsfunktionen, materialet kan tolkas utifrån en mängd områden inom vilka mynten haft olika betydelser. Det skulle vara mest givande att tolka materialet utifrån ett historiematerialistiskt perspektiv; att de som äger produktionsmedlen (kungen, kyrkan och adeln) bildar en härskande klass som exploaterar de övriga i samhället. Jag vill försöka se om det går att tolka fynden utifrån ett sådant perspektiv. I analysen ska jag se om det går att dra paralleller mellan fyndplatser och samhällsklasser för att se vem det var som utnyttjades i det dåtida samhället. Jag vill även diskutera vidare vem det var som hade makten och hur detta kan ses i relation till myntfynden och det politiska läget.

1.6 METOD

Jag kommer att göra en rumslig spatial analys av myntens korologi och kvantitativt jämföra myntfynden. Jag kommer även att registrera fynden i en databas och göra spridnings- samt utbredningskartor. Dessa kommer att användas för tolkningar utifrån myntens placering i relation till kyrkor och städer etc. Mitt syfte med uppsatsen är att nå förståelse, därför använder jag det hermeneutiska vetenskapsidealet. För att svara på de frågeställningar jag valt krävs en dynamik i tolkningen. Därför ska jag bland annat använda mig av en historiematerialistisk teoribildning för att försöka se om det går att göra kopplingar mellan härskande klasser och allmogen i fyndmaterialet. Kartorna fungerar som ett hjälpmedel för att kunna gå vidare och göra en bredare tolkning. Det går inte att göra några tolkningar utan att se spridningen. I databasen kommer jag att registrera alla mynt, av de typer jag undersöker från landskapsinventeringen (SML) och andra publikationer samt arkivaliska uppgifter. Att vissa platser är mer utgrävda än andra måste tas i akt i slutsatsen, men mitt material anser jag dock vara representativt. Jag har valt att först diskutera det politiska läget i Norden under denna tid för att få en bakgrundsbild som ska ligga till grund inför de senare delarna av uppsatsen. För att kunna svara på frågeställningarna måste det politiska läget studeras. *”I stället för en given forntid finns det flera och konkurrerande forntider som bygger på olika sociala och politiska värderingar i både forntid och*

nutid” (Olsen 1997:58). Svårigheten i att tolka det politiska läget blir att källkritiskt analysera det faktum att den vinnande sidan skrev historien. Därför ska jag använda källor, danska och svenska, som representerar olika sidor.

2. MATERIALPRESENTATION

2.1 MATERIAL OCH AVGRÄNSNINGAR

I de fynd jag har gått igenom samt registrerat finns 536 mynt. Fördelningen av dessa kan studeras i tab. 1 och fig. 2 nedan. I tab. 2-3 finns även en regentlängd samt ett diagram över hur länge respektive kung regerade i Sverige och Danmark. Fynd från Finland, de landskap som då inte tillhörde Sverige samt Gotland har inte analyserats i uppsatsen, inte heller skattfynd. Vissa av de danska mynt som är nämnda i Klackenbergs avhandling har inte registrerats eftersom jag inte har fått fram uppgifter om dessa. De mynt jag har är dock vad jag anser vara ett representativt material. Skulle något enstaka mynt adderas skulle resultatet inte ändras nämnvärt. En källkritisk aspekt värd att nämnas är att Kristofers av Bayern hvider är lika Kristian I:s till den grad att de kan förväxlas om inskriften är svårläst.

	KRISTIAN I	RIKSRÅDET	HANS	KRISTIAN II
ANTAL MYNT	221	24	138	153
STÖRSTA FYNDET	34	7	24	59
ANTAL FYNDPLATSER	47	12	47	41

Tab. 1: Tabell över antal myntfynd och hur de tillskrivs de olika regenterna.

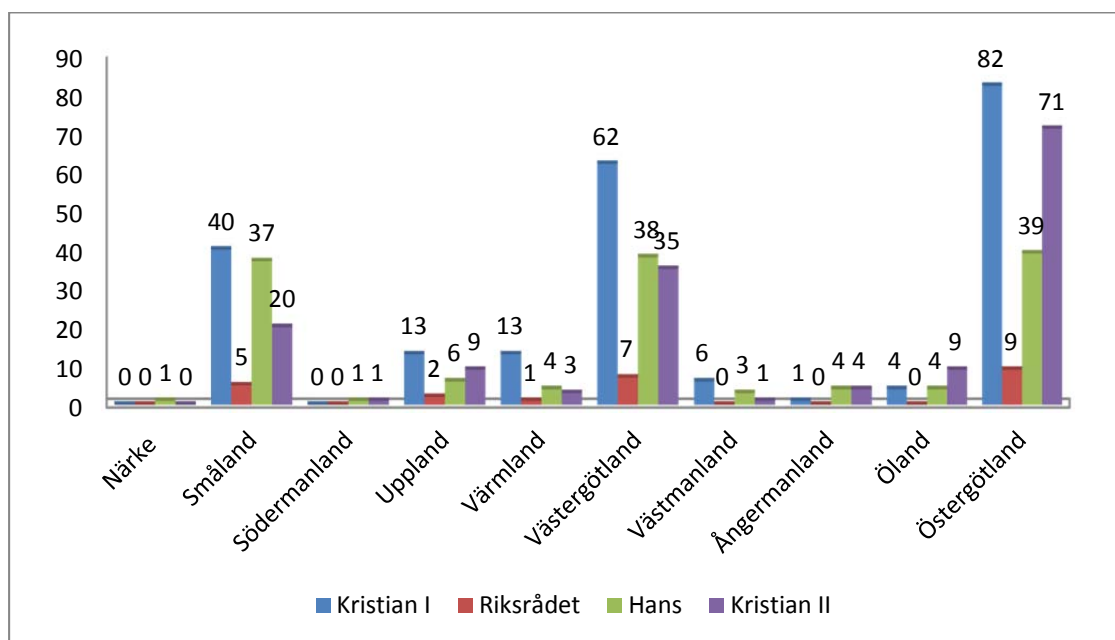

Fig. 2: Diagram över fynden landskapsvis.

2.2 DEFINITIONER

Depåfynd: Fynd som har ackumulerats under en period för att sedan grävas ned i sin helhet

Hansan: Handelsförbund i Nordeuropa.

Hopade fynd: En mängd lösfynd från samma fyndplats.

Hvid: Danskt mynt med valören 4 penningar.

Interregnum: Riksrådet som regerade i Danmark år 1448 respektive 1481.

Klipping: Kristian II slog skillingar på fyrkantiga plantsar. Detta för att påskynda myntningsprocessen.

Lösfynd: Ett enstaka myntfynd.

Monetarisering: Myntningsprocessen, hur ett land börjar använda mynt som betalningsmedel.

Oldenburgarna: Benämning på släkten som Kristian I, Hans och Kristian II tillhörde, de härstammade bl.a. från Didrik av Oldenburg.

Skilling: Danskt mynt med valören 12 penningar.

Sösling: Danskt mynt med valören 6 penningar.

	KRISTIAN I	HANS	KRISTIAN II
SVERIGE	1457 - 1464	1497 - 1501	1520 - 1521
DANMARK	1448 - 1481	1481 - 1513	1513 - 1523

Tab. 2: En tabell över regentlängd/land

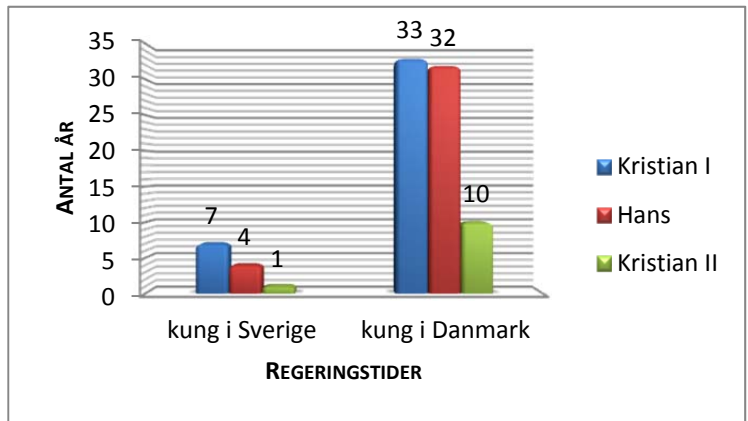

Fig. 3: Diagram över kungarnas regeringslängd i respektive land.

3. POLITIK

3.1 INLEDNING

Kristian I, Hans och Kristian II var alla kungar en längre period i Danmark, medan de i Sverige bara regerade under korta perioder. Dessa maktspel och politiska lägen vill jag i detta kapitel studera närmare. Jag ska även studera möjliga mönster över hur mynten fördes in i Sverige och eventuella tidpunkter då detta kan ha skett. I kapitel 4 kommer jag sedan att gå igenom respektive regents myntning.

Pesten hade härjat under andra hälften av 1300-talet och hade varit en hård prövning för befolkningen (Harrisson 2010:228). Sådana aspekter kan också vara intressanta för tolkningen då det kunde ha varit mer angeläget för befolkningen att offra i kyrkan vid dessa tider. Krigen var också en prövning för folket som fick agera soldater. På 1450-talet var praktiskt taget armborstet ansett som ett folkvapen och allmogen lurades in i krig med skrämselfpropaganda om skattehöjningar ifall fienden skulle komma till makten. Ett problem med allmogen som soldater var att de till skillnad från legoknektar, som slutade då lönen inte längre utbetalades, kunde försvinna iväg då de behövde skörda eller ifall de inte sympatiserade med fältherren (Harrisson 2010:250f). En förändring skedde också i sättet man krigade på. De ekonomiska förutsättningarna ändrades, det gick från att använda frälserytter och bönder till att hyra in legosoldater. I Danmark började detta användas tidigare än i Sverige och kostnaderna sköt i höjden. Det var vanligt att försöka göra soldater av allmogen. De var sämre än legoknektarna men mycket billigare och de kunde dessutom hitta i landskapet, vilket var en stor fördel i krig. Dessa soldaters starkaste stridsmedel var ”bråten”, vilket var en barrikad av fällda träd som blockerade vägen och även fungerade som skydd (Harrisson 2010:247ff).

I Sverige under denna tid fanns skillnader angående skatteböndernas andel av jorden, norr om en linje dragen från norra Dalsland till Uppland var den mycket mindre. Det beror på att det inte fanns någon adel i Norrland och att marken istället ofta ägdes av staten eller kyrkan. Var man landbo kunde livssituationen variera med hur skatterna såg ut. De behövde inte skatta lika mycket som skattebönderna och det var inte ovanligt att landborna sympatiserade med sina herrar. Under 1400-talet och den tidigare delen av 1500-talet stärktes allmogens, skatteböndernas och landbornas ekonomi. I södra Småland var det till exempel gynnsamt att prisutvecklingen på jordbruksprodukter var jämn under en lång period och att priset på animaliska produkter steg under 1500-talets början. Ödegårdar efter pesten och krig skapade även möjligheter för bönder att expandera sina gårdar. Mot slutet av Sten Sture den äldres styre vid slutet av 1400-talet var till och med vissa bönder i Småland skattebefriade. Bergsmännen i Bergslagen ägde sin egen jord och andelar i gruvor. Eftersom järnet var en viktig exportvara fick de viktiga kontakter med Västerås och Stockholm. De viktigaste bergslagen låg på 1400-talet längs Dalälven och Kopparberget med Norberg som centrum (Harrisson 2010:238ff).

Fientligheten mellan Oldenburgarna och de svenska stormännen kan kanske förstås lite bättre med hjälp av Kristofers av Bayern änka tillika Kristian I:s drottning Dorothea. Hon blev hämndlysten efter den illa behandling Karl Knutsson Bonde gav henne då han vägrade henne det arv Kristofer lämnat efter sig 1448. Om Kristofer skulle avlida före Dorothea var det bestämt att hon skulle få ett underhållsområde i varje land. I Danmark var det Roskilde, Ringsted och slotten Haraldsborg samt Skioldnæs. I Sverige var det Närke och Värmland med Örebro slott och i Norge var det Jämtland. Skulle Dorothea lämna Norden krävdes att hon löstes ut med 45 000 rhenska gulden av vilka de tre länderna skulle betala lika mycket. 1455 appellerade hon till påven och hävdade att Karl Knutsson Bonde brutit en helig ed. När hennes andre make Kristian I blev kung fick hon sina områden och Norbergs bergslag. Detta förlorade hon dock åter 1464, men hon drev ärendet fram till sin död 1495 (Harrisson 2010:161).

Krig, sjukdomar och skatter är viktiga delar av förklaringen till hur historien utvecklades som den gjorde. I följande kapitel ska jag förklara närmare om den politiska bakgrunden för respektive kung samt avsluta med en översikt av Sverige under samma period.

De snabba maktskiftena som kunde äga rum brukar kallas ”*interregnum*” alltså en tid av mellanregeringar (Elfver och Frösell 1995:114).

3.2 KRISTIAN I 1448-1481

Kristian I föddes år 1426, hans föräldrar var greven Didrik ”*den lycklige*” av Oldenburg och Delmenhorst och Hedvig av Holstein. Kristian utsågs till kung av Danmark 1 september 1448, kung av Norge 1449 och herre över Gotland samma år. Han blev kung i Sverige 1457 och fick på grund av sin skattepolitik öknamnet ”*den bottenlösa pungen*” (Kjersgaard och Hvidtfeldt 1963:46). År 1457 var alltså ett bra år för de som inte höll med Karl Knutsson Bonde medan anhängarna till Karl Knutsson Bonde fick det problematiskt. En av

Fig. 4: Kristian I, fritt av författaren efter målning av Andrea Mantegna från 1465-1474.

anhängarna var dock taktisk och bytte sida, denne man var Birger Månsson och han valdes 1462 till biskop i Västerås (Harrisson 2002:330ff).

Det fanns två faktorer som skulle bestämma hur bra det gick för Kristian i Sverige; dels förhållandet till kyrkan men även skattepolitiken. Han hade ett bra utgångsläge efter Karl Knutsson Bondes dåliga hantering av ekonomin. Kristian beslutade att enskilda biskopar och kloster skulle få gods och privilegier. I januari 1458 red Kristian sin eriksgata via: Söderköping, Linköping, Vadstena och Skara. Samma månad erkändes sonen Hans som tronföljare (Harrisson 2002:332f).

Kristian eftersträvade goda relationer med det tyska borgerskapet. Efter att ha försäkrat sig om att göra vinst på östbaltiska affärer ville han ge stöd åt

Livländska Orden. Ordensmästaren Johann von Mengede ville hålla den mäktige Kristian på gott humör och 1457 slöts ett femtonårigt förbund. Mengede skulle betala 1000 rhenska gulden och med dessa köpte Kristian ett gods i det estländska landskapet Harrien. Han kallade sig även för "*dux Estoniae*" vilket betyder hertig av Estland och detta var inte uppskattat. Det danska förhållandet med Danzig var inte heller helt fredligt och Kristian förbjöd bland annat all handelstrafik genom Stora Bält (Harrisson 2002:334f).

Den 29 juni 1458 hölls en mäsas i Uppsala där de tre nordiska rikenas försoning stod i fokus. Denna sommar stod kung Kristian på toppen av sin karriär och härifrån skulle det bara gå utför. När Kristians morbror hertig Adolf avled 1459 påbörjade han sin idé om att Slesvig och Holstein skulle ingå i unionen. Dock skulle stora summor betalas till de andra arvtagarna och Kristian inledde ett åtstramningspaket där skatter höjdes etc. Detta blev inte populärt hos befolkningen. 1460 sade Kristian åt sina fogdar att ta ut så mycket skatt som möjligt och han var även beredd att bruka våld. Den nitiske fogden Åke "*bondeplågaren*" Jönsson på Axevall höll hårt på de nya skatterna och i häraderna Gudhem och Laske blev det hårda tider. 1463 florerade rykten om att Karl Knutsson Bonde som sades vara i Danzig skulle anfälla kommande sommar. Kristian torterade de som var på sin motståndares sida. Kristian beslutade även om en ny skatt – skeppsgården. Sedan seglade han till Åbo, medan ärkebiskopen Jöns Bengtsson ensam fick möta en uppretad bondehär. Bengtsson lovade att de skulle slippa skatten och detta sågs inte med blida ögon av Kristian. Han fängslade ärkebiskopen. Bönderna var nu mer uppretade än någonsin och de intog Stockholm. När de nått Helgeandsholmen anföll Kristian. Upprorsmakarna var nu helt omringade och händelsen utvecklades till en massaker. Bönderna som överlevt lovade att betala skeppsgården och Kristian var nöjd. Dock framstod Jöns Bengtsson nu som en martyr och kungens krig mot kyrkan inleddes. 1464 startades samtidigt uppror i Västerås och Linköping. Biskop Ketill i Linköping fick över borgarna i Söderköping, Norrköping, Linköping, Skänninge, och Vadstena på sin sida och de bidrog med väpnat folk. Kristian samlade en här och red upp mot Stockholm, samtidigt lyckades han få över frälsemän i Småland och Västergötland till sin sida

då han påstod att de nya skatterna var lögn. Ett slag utspelade sig i Hälleskogen norr om Harakers kyrka i Västmanland och det gick dåligt för kungen som fick söka skydd hos Ture Turesson i Stockholm. Han lät även skicka brev till sina vänner i Axevall och Lübeck där han inte nämnde slaget i Hälleskogen. Till råga på allt befallde påven i Rom att Kristian skulle bannlysas efter hans behandling av Jöns Bengtsson. Dessutom skulle han lämna tillbaka det han tagit från svenska kyrkan. Kristian lämnade samma år Stockholm och reste tillbaka till Danmark (Harrisson 2002:335ff). Karl Knutsson Bonde utsågs sedan på nytt till Sveriges kung.

I Danmark var Kristian för unionspolitikens skull tvungen att offra sig för Hansan och därmed de egna köpstädernas intressen. En förordning infördes några år senare vilken innebar stränga restriktioner för Hansan i Danmark. Ville någon utomstående köpman hålla till i en dansk köpstad fick denne bli medlem i ett danskt kompani samt lösa danskt medborgarskap. Genom detta blev de mer knutna till Danmark och blev motståndare till sina gamla landsmän (Kjersgaard och Hvidtfeldt 1963:58ff).

3.3 HANS 1481-1513

Hans, även känd som Johan II, föddes 1455. Hans föräldrar var Kristian I och Dorotea av Brandenburg. Hans hade försökt försvaga riksföreståndaren Sten Stures d.ä. roll genom att alliera sig med Ivan III av Moskva inför dennes krig mot Sverige och 1497 förklarade även Hans krig. Danska kapare skrämde Hansan från att handla med Sverige. Han rekryterade även knektar från Sachsen och enrollerade 3600 danska soldater. Dessutom stod en örlogsflotta beredd. När armén passerade Kalmar länsgräns bytte flera av högfrälset sida till den danska bl.a. Arvid Trolle och Svante Nilsson. Den danska sidan vann slaget vid Rotebro och Hans erkändes som svensk kung (Harrisson 2010:155).

Hans ansåg att ju mer splittring och fiendskap som fanns desto mindre var riskerna för uppror. Sonen Kristian (II) valdes 1499 till svensk tronföljare. Till råga på detta såg Hans till att Sten Stures makt i Finland försvann genom att frånta honom delar av landet. Den allmänna menigheten i Sverige började tycka mer och mer illa om kung Hans. Rollen han hade var dock rätt stark och det hade kanske aldrig blivit något uppror om han inte invaderat Ditmarsken. Detta område är beläget mellan Elbes och Eiders mynningar. Här var bönderna självständiga och genom att Hans var hertig av Holstein hade han ärvt osämjan med dessa bönder. 1500 invaderade Hans området men förlorade. Dessa nyheter spred sig och nu fick bönderna i Sverige upprorsvittring. 1501 skickade Sten Sture d.ä. och Svante Nilsson ett uppsägelsebrev till Hans och denne återvände till Danmark men lämnade kvar sin drottning Kristina av Sachsen. Året därpå gav hon upp och överlämnade Stockholms slott till Sten Sture d.ä. som valts till riksföreståndare 1501 (Harrisson 2010:156f).

Fig. 5: Hans, fritt av författaren efter staty av Claus Berg (gjort ca 1518-1523).

3.4 KRISTIAN II 1513-1523

Kristian II föddes 1481 och var son till Hans och Kristina av Sachsen. Kristian valdes till kung i Danmark och Norge 1513. När kung Hans dog den 20 februari 1513 i

Fig. 6: Kristian II, fritt av författaren efter porträtt av Michel Sittow (målade ca 1515).

Ålborg samlades flera av rikets högst uppsatta män på Jylland. Riksrådet hade så tidigt som 1487 utsett Kristian till tronarvinge efter Hans. Kung Hans hade nämligen begärt detta då han var orolig över att hans bror hertig Fredrik skulle försöka ta över makten. Kristian var tvungen att handla snabbt, han reste runt och frågade biskoparna i Ribe och Børglum ifall de ville tjäna honom. De svarade att de hade gjort nog för landet och man skiljdes utan att enas. Ture Jönsson från Sverige hade genom spioneri fått reda på detta. Faktum var att herrarna på Jylland var på Fredriks sida

tillsammans med Hansastäderna eftersom hertigen alltid höll en god grannsämja. Detta var inte helt lösa rykten, Fredrik hade blivit erbjuden kronan vid Hans död, men han avböjde. Att de jylländska

herrarna var emot Hans son som kung berodde främst på dennes beteende i Norge. Kristian var sin faders son och hade inga planer på att lämna dennes hårda politik. Adeln och kyrkorna hade därför inget gott att vänta (Kjersgaard och Hvidtfeldt 1963:206f). Vid freden i Malmö 1512 bestämdes det att en förhandling skulle ske ett år senare vid midsommartid. 17 juli 1513 var det fest på Köpenhamns slott. Det lades fram ett krav angående de gods som en gång tillfallit adeln, dessa skulle inte kunna komma i händerna på borgare. (Kjersgaard och Hvidtfeldt 1963:208ff). Den 22 juli 1513 var kungsförsäkran klar och innehöll 68 punkter. Förhållandet med Sverige skulle också diskuteras i enighet med freden 1512. Det skulle avgöras om Sverige med Sten Sture d.y. i spetsen ville erkänna Kristian II som kung. Att lägga under sig och ha kvar Sverige blev de viktigaste målen i Kristians politik. Det danska riksrådet ville dock ha fred så Kristian var tvungen att vänta med sina planer. Malmö-överenskommelsen sköts upp till midsommar 1515 och det beslutades att det skulle vara fred mellan länderna fram till påsk 1516, så kungsförsäkran gällde därför inte Sverige. Adeln och kyrkan fick många förmåner i Danmark precis som de hade velat. Det fastställdes att ingen oadlig skulle få oberoende och skattefrihet. Adelns gods skulle inte få komma i händerna på varken någon oadlig eller kronan, därför skulle för sakens skull inte heller krongods tillfalla adeln. De nya reglerna angick inte bara jordagods eller län, kyrkans män och ridderskapet var tvungna att handla med utländska köpmän. Rent köpmannamässigt var det viktigt att landets mynt inte var dåliga eller hade för låg vikt. Det blev från adelns sida krav på bra mynt och kungen fick lova att två danska mark skulle representera en rhensk gulden (Kjersgaard och Hvidtfeldt 1963:214f).

I Norge visade Kristian samma politiska ambition som sin fader. Fastän Hans kunde gå hårt fram

fanns där ändå samma försiktighet som hos hans broder hertig Fredrik. Kristian visade nästan på mer hänsynslöshet och var varken sansad eller försiktig (Kjersgaard och Hvidtfeldt 1963:221f). Kristian var med andra ord redan en van politiker vid inträdet som unionskung. Han ansåg att svenskarna borde förtryckas och att en ny Kalmarunion borde upprättas. Han ställde sig på Gustav Trolles sida i konflikten angående Almare-Stäket (se nedan) och sände 1517 en flotta till Sverige ledd av Joakim Trolle och Søren Norrby. De blev dock besegrade och Kristian återvände hem men gjorde ett nytt försök 1518 med samma utgång. I förhandlingar efter slaget kom de fram till ett tvåårigt stillestånd. De skulle mötas i Österhaninge för att verkställa detta och Kristian hade fått gisslan för sin egen säkerhet. Han åkte dock aldrig till Österhaninge utan for tillbaka till Danmark med gisslan som bland andra bestod av Gustav Eriksson Vasa. Kristian planerade för ett tredje försök och denna gång skulle det ske vintertid. Sten Stures d.y. klavertramp att avsätta Trolle vid bråket om Almare-Stäket utnyttjades av Kristian. Ärkebiskopen i Lund och biskopen i Roskilde bannlyste Sten Sture d.y. och Kristian kunde göra invasionen till ett heligt krig som slutade med Sten Sture d.y:s död. Den 7 september 1520 gick Kristian in i Stockholm. Riksrådet var tvunget att acceptera honom som arvskung. Under medeltiden hade Sverige varit ett valkungadöme, men efter 1520 har alla kungar beskyddat den ärftliga rätten. Sedan ägde Stockholms blodbad rum och under eriksgatan pågick även avrättningar i Norrköping, Linköping, Vadstena och Jönköping. 1521 dränktes flera munkar och en abbot i Nydala kloster (Harrisson 2010:277ff). Om Kristian hade velat så kunde han haft en chans att återinföra Kalmarunionen, men istället vände han sig emot allmogen genom att höja skatter och förbjuda allmogen att bära vapen. Gustav Eriksson Vasa ledde upprорот mot Kristian, upprørsandan var som störst runt Kalmar och i Dalarna. Det blev även uppror i Danmark och slott efter slott erövrades. 1523 gav de sista av Kristians slott upp och det blev uppror på Jylland vilket resulterade i att den forne unionskungen tvingades i exil (Harrisson 2010:277ff).

3.5 ÖVRIGA KUNGAR OCH RIKSFÖRESTÅNDARE I SVERIGE 1448-1521

FRÅN	TILL	TITEL	NAMN
1448	1448	Riksföreståndare	Bengt Jönsson och Nils Jönsson
1448	1457	Kung	Karl Knutsson Bonde
1457	1457	Riksföreståndare	Jöns Bengtsson och Erik Axelsson
1457	1464	Kung	Kristian I
1464	1465	Kung	Karl Knutsson Bonde
1465	1465	Riksföreståndare	Ketill Karlsson
1465	1467	Riksföreståndare	Jöns Bengtsson
1467	1467	Riksföreståndare	Erik Axelsson
1467	1470	Kung	Karl Knutsson Bonde
1470	1497	Riksföreståndare	Sten Sture d.ä.
1497	1501	Kung	Hans
1501	1503	Riksföreståndare	Sten Sture d.ä.
1504	1512	Riksföreståndare	Svante Nilsson
1512	1512	Riksföreståndare	Erik Trolle
1512	1520	Riksföreståndare	Sten Sture d.y.
1520	1521	Kung	Kristian II

Tab. 3: Tabell över kungar och riksföreståndare i Sverige under perioden 1448 – 1521.

Under denna period styrdes Sverige till stor del av riksföreståndare (se tabell 4). Makten växlade i princip mellan de danska kungarna Kristian I, Hans och Kristian II, som även regerade i Sverige korta perioder, svenska riksföreståndare och Karl Knutsson Bonde.

KARL KNUTSSON BONDE 1448-1457, 1464-1465, 1467-1470

År 1452 drabbades Skåne av en attack från svenskt håll. Riksföreståndaren ville sabotera för Kristian I och hans planer att med ett fälttåg marschera in i Sverige. Skåne var ett rikt landskap och gårdarna kunde härbärgera de knektar som Kristian skulle värva. Karl Knutsson Bonde ville plundra och förstöra för att Kristians planer skulle gå i stöpet. Detta beteende fick självklart konsekvenser för allmogen i området. Samma år samlade Karl Knutsson Bonde ihop en här som främst bestod av bönder. Efter att Skåne härjats delade han hären och gav order om att Halland och Blekinge också skulle plundras. Dock blev aldrig Halland utsatt för detta eftersom de ståthållare som fått uppdraget visste att de enbart skulle förlora på att reta upp Kristian I (Harrisson 2010:246ff). Då Karl Knutsson avled 1470 valdes ingen kunglig efterträdare, istället leddes landet av stormän och biskopar. Ifall detta hade hänt senare i historien hade det då hetat adelsrepublik (Harrisson 2010:135).

STEN STURE D.Ä. 1470-1497, 1501-1503

Karl Knutsson Bondes efterträdare Sten Sture d.ä. blev riksföreståndare och inte kung vilket tyder på att flera i det svenska högfrälset fortfarande ville återskapa Kalmarunionen. Sten Sture byggde upp en förmögenhet och hade ungefär 300 frälsegårdar. Kyrkan vände sig p.g.a. detta emot honom. Samtidigt pågick ett krig mot Ryssland, 1495-1497. Detta faktum användes bl.a. av Hans emot Sten Sture d.ä. i försök att avsätta honom. Det gick dock inte och 1497 fortlöpte det i ett öppet krig. Vid ett slag vid Rotebro samma år besegrades Sten Stures armé. I oktober 1497 erkändes Hans som Sveriges kung (Harrisson 2010:154f).

SVANTE NILSSON 1504-1512

Svante Nilsson blev riksföreståndare 1504. Han var inte släkt med föregångaren Sten Sture d.ä. utan tillhörde släkten Natt och Dag (Harrisson 2010:149). Svante Nilssons regim hade stöd av bönder och bergsmän i Dalarna samt av Stockholms borgerskap. Det beslutades om ett unionsmöte skulle hållas i Kalmar 1505 med unionskungen Hans. Svante Nilsson dök aldrig upp och Hans lät döma det svenska riksrådet till döden. Eftersom de inte var på plats blev istället flera borgare avrättade, denna händelse kännetecknas som Kalmar blodbad. Den danska flottan fängslade bönder och präster längs med Östersjökusten. Svante Nilssons trupper intog Kalmar 1510. Hans son Kristian (II) inledde 1511 ett plundringståg i Västergötland och kunde härja fritt då riksföreståndaren var i Kalmar. Svante Nilsson fick utstå hård kritik för detta. Han avled 1512 av ett slaganfall (Harrisson 2010:276f)

STEN STURES D.Y. 1512-1520

Riksföreståndarens första år vid makten blev förhållandevis lugna. Det skedde dock ett generationsskifte i politiken. Den gamla ärkebiskopen Erik Trolles son Gustav Trolle hade tagit över och denne var mer stridslysten. Ett epiteta som även kunde appliceras på riksföreståndaren själv. Dessa unga män hade ingen diplomatisk långsiktighet i sina planer. En bitter fejd kom även att utspelas mellan dem, angående Almare-Stäket. Det var en mycket viktig och strategiskt placerad fästning, ett ”*infrastrukturellt trumfkort*”. Denna fästning ville Sten Sture d.y. såklart själv förfoga över och fråntog Gustav Trolle borgen. Ärkebiskopen vägrade och Sten Sture d.y. gick till angrepp och fängslade även oppositionella. Vid ett möte avsattes Trolle och det beslutades att Almare-Stäket skulle förstöras. Sten Sture d.y. var på grund av svag ekonomi tvungen att tillförlita sig på allmogen, riksrådet och borgerskapet (Harrisson 2010:277ff).

4. MYNTNING

4.1 INLEDNING

I mitten av 1400-talet motsvarade en viktmark silver 8½ mark penningar och i början av 1500-talet 12½ mark penningar (Lagerqvist, Nathorst-Böös 1984:19). År 1520 låg kursen så att en mark silver var 22 mark penningar och detta var p.g.a. klippingmynten (Lagerqvist, Nathorst-Böös 1984:49ff). Det gick 192 penningar på en mark och en viktmark utgjorde 200 g silver. Att kursen såg ut på detta sätt kan ha två orsaker; att silverpriset hade ökat eller att mynten blivit sämre, men antagligen var det en kombination av dessa orsaker. Den teknik som användes vid myntningen var att myntämnet värmdes upp och placerades på en understamp. Sedan placerades ovanpå myntämnet en överstamp på vilken man slog för att prägla myntet. Inom varje avsnitt avbildas mynt, för närmare uppgifter om dessa samt några fler se fig. 19.

4.2 RIKSRÅDET 1448

Tidigare har alla mynt präglade av riksrådet förts till riksrådet 1448. Bent Östergaard hävdar att de mynt som har kopplats till riksrådet 1448 är för många för att det ska vara trovärdigt. Det är inte troligt att riksrådet under den korta och anspända perioden innan Kristian I valdes till kung hunnit ha en sådan omfattande myntning. Jämförs myntens spridning per år skulle riksrådet 1448 haft en spridning på 22,6 mynt/år medan Kristian I spred 3,2/år. Dateras mynten till 1481-1483 istället blir riksrådets spridning istället det mer troliga 10,2/år (Östergaard 1995:3). Gerald Stefke menar dock att skillingen borde dateras till riksrådet 1448 med anledning av ett skattfynd som senast avslutades 1470 där en riksrådet skilling finns med. Alltså kan inte skillingen ha präglats 1481-1483 (Stefke 1995:5). Från riksrådet 1448 har jag bara hittat ett mynt, nämligen en skilling funnen i Vadstena kloster i Östergötland.

4.3 KRISTIAN I 1448-1481

Kristian präglade mynt i Malmö med valören hvid. Av denna fanns olika varianter på inskriptioner (Galster 1972:51). Han lät inte prägla skilling eftersom de var för dyra att göra. Hviderna präglades dock i överflöd och kallades även ”*densche drelinge*” (danska 3-penningar) vilket skulle motsvara en lübsk 3-penning. Myntmästaren i Malmö, Hans Myndel dog 1455 och hans efterträdare blev Henrik Dringenberg (Galster 1972:23).

4.4 RIKSRÅDET 1481

Riksrådet präglade hvid i Malmö. Østergaard har undersökt möjligheten att riksrådet 1481 i själva verket skulle ha verkat till 1483. Alltså skulle Hans regeringsperiod istället vara 1483-1513. Riksrådet efter Kristian I:s död hade två stycken huvuduppgifter, den första var att säkra största möjliga inflytande under den nye kungen och för det andra övertala Sten Sture d.ä. att överlåta tronen till Hans. Sten Sture d.ä. lät dock förhandlingarna bli långdragna och vid ett möte 1483 valdes Hans till unionskung i Danmark och Norge. Riksrådet lär ha haft möjlighet till en myntning på eget ansvar. Detta behov torde även vara större 1481-1483 än 1448 (Østergaard 1995:3). De hvider som alltså tidigare daterats till 1448 kan nu dateras till 1481-1483. Skillingarna dateras dock till 1448.

4.5 HANS 1481-1513

VALÖRER	MALMÖ	KÖPENHAMN	ÅLBORG
TREDUBBEL NOBEL	x	x	
DUBBEL NOBEL	x	x	
NOBEL	x	x	
RHENSKE GULDEN	x	x	
HALV RHENSKE GULDEN	x	x	
SKILLING	O	O	x
SÖSLING	O	x	
HVID	O	x	O

Tab. 4: Tabell över de valörer Hans präglade på respektive präglingsort. X = Var de präglas. O = Finns representerat i mitt material (Galster 1972:52f.).

Under den första tiden av sin regeringsperiod lät Hans prägla stora mängder hvider, vid sidan om detta präglades även skillingar och söslingar. 1489 efterträddes myntmästaren Henrik Dringenberg i Malmö av Hans Sever. Det började även myntas i Köpenhamn och i Ålborg på Jylland. Myntmästare i Köpenhamn blev Hermann von Nassau och i Ålborg Johan D. Förebilden var det lübska myntsystelet. Vikten på de skillingar och söslingar Hans präglade motsvarade mycket bra de lübska. Hviderna var dock mycket lättare än deras motsvarighet lübska witten och värdesattes bara till tre penningar lübsk. 1488 förbjöds danska mynt i Lübeck och blev därigenom ogiltiga som betalningsmedel. Det räckte dock inte med att bara ha småmynt och Hans började prägla rhensk gulden, främst på grund av kriget mot Sverige. Han lät slå 150 000 rhenska gulden för att betala de tyska legosoldaterna. Det fanns två sorters gulden, den första präglades inför kriget

1497 med Sten Sture och den andra 1500 för slaget vid Ditmarsken. Det finns omnämnt i svenska källor från 1500-talet att Gustav Vasa lät smälta ner mynt för att göra egna och bland dessa var; hvider, Hans skillingar och ”markstykker”. Det är dock inte känt att det skulle finnas några marker från Hans (Galster 1972:23f).

4.6 KRISTIAN II 1513-1523

Vid tidpunkten för Kristian II:s tillträde till tronen var mynten mycket försämrade. ”*Thi hvor vi for en tid siden havde 100 gylden, der have vi nu ikke mere end 80, når man regner i danske penge*”. På detta sätt klagade adeln till riksrådet. Orsaken till inflationen var den stora mängden dåliga hvider som präglats.

VALÖRER	MALMÖ
NOBEL	x
SÖLVGYLDEN	x
SKILLING	o
KLIPPING MED SKILLINGSTÄMPEL	o
HVID	o

Tab. 5: Tabell över Kristian I:s valörer. Cirkel betyder att det finns representerat bland mitt material (Galster 1972:54f.).

Vid Kristians kungsförsäkran lades kravet fram om att förbättra mynten: ”*Hvad som møntes efter denne dag i Danmark og Norge, skal møntes således, at to mark gør fyldest for en rhinsk gylden*”. Den 1 augusti 1513 började en ny myntmästare verka i Malmö, nämligen Dines Blicher. Kristian lät prägla stora mängder skillingar för att täcka behovet av mynt och den bästa årgången (1514) vägde de mellan 2,18–2,25 g när man förväntade sig en vikt på 2,61 g. Hviden sjönk i värde igen. Eftersom Kristian utkämpade krig mot Sverige och behövde betala soldater krävdes stora summor pengar. Myntordningen blev omöjlig att hålla och Kristian beslutade att göra klippingar. Dessa var av usel kvalitet innehållsmässigt och fick knappast ett varmt mottagande (Galster 1972:24ff). Vid Kristians kungsförsäkran den 22 juli 1513 krävdes som sagt en förbättring av mynten, ½ rhensk gulden skulle motsvara 16 skilling och det skulle gå 3 hvider på en skilling (Bendixen 1967:55). De kända utmyntningarna av klippingar är 516 333 danska mark vilket förmodligen motsvarar 50 – 60 miljoner klippingar. Det finns dessutom inte produktionstal bevarade från myntmästaren Jörgen Kocks tredje räkenskapsperiod vilket betyder att siffran egentligen är ännu större. Dessutom pågick även myntning av klippingar i Köpenhamn och Stockholm och det tillkommer även falska klippingar som Gustav Vasa präglade 1521-1523. Det är överraskande att de utländska legosoldaterna fick sin sold utbetald i klippingar, det framgår även att de var mycket missnöjda med detta och de åtminstone ville ha halva månadslönen betald i andra valörer. 1524 beslutades att klippingarna skulle dras in och myntas om. I Danmark har det påträffats 30 klippingar, 7 av dessa är funna på Bornholm. I Sverige uppskattar Grinder-Hansen att antalet inte borde vara fler än 50 stycken. En stor myntproduktion behöver alltså inte avspeglas i exempelvis lösfynd (Grinder-Hansen 1994:4). Eftersom det präglades så stora mängder klippingar borde det finnas hur många som helst bevarade, men så är inte fallet. I Danmark har det som sagts bara hittats 30 lösfynd av klippingar. I Norge är den siffran 58 stycken. Dessa är främst koncentrerade till östra Norge och särskilt området runt Oslo (Gullbekk 1995:8). Det verkar som dessa klippingar trots att de inte borde ha

fungerat i systemet ändå varit i cirkulation i Sverige. Mynten kan inte ha dragits in till lika stor del här som i Norge och Danmark eftersom det i mitt material finns 149 klippingar vilket är tre gånger så mycket som Grinder-Hansen förmodade att det skulle finnas i Sverige.

4.7 DEN SAMTIDA MYNTNINGEN I SVERIGE

KARL KNUTSSON BONDE 1448-1457, 1464-1465, 1467-1470. Under Karl Knutsson Bondes regim försämrades myntkvaliteten och silverhalten sänktes rejält. Vikten på en örtug skulle vara 1,55 g men medelvikten var istället 1,36 g. Han lät präglade penningar (brakteater) i Stockholm (krönt huvud) och i Söderköping (krönt S). Han lät kalla sig själv för ”*svears och götars konung*” på mynten; ”*Rex S(vecorum) G(othorum)*”. Det fanns även örtugar från Stockholm med inskriptionen: ”*KAROLVS DEI GRA RVS*”, vilket betyder kung av Guds nåde (Elfver och Frösell 1995:109).

KRISTIAN I 1457-1464. Kvaliteten på de svenska mynten blev mycket sämre innehållsmässigt under den här perioden. Örtugen innehöll endast 556/1000 silver och vägde 1,27 g. Örtugar präglades dessutom bara i Stockholm (Elfver och Frösell 1995:114).

INTERREGNUM 1464-1467. Vikten på mynten blev bättre under denna period, de vägde 1,36 g. Örtugarna är präglade i Stockholm och på dem står det S:t Erik (Elfver och Frösell 1995:114).

STEN STURE DEN ÄLDRE 1471-1497, 1501-1503. Det fanns ett starkt handelsutbyte med Hansan. De största exportvarorna för Sverige under denna tid var koppar och järn. Det som importerades var bl.a. tyg och salt. All handel skulle ske i städerna som hade ensamrätten om detta. Mynt präglades i Stockholm och Västerås med valörerna örtug och fyrk, som var en halv örtug, även penningar präglades. Dessa var prydda med krönt huvud respektive krönt A. Det finns inget namn på någon myntherre, men det står ”*SCS ERICUS ERX*” vilket betyder Erik den helige. Silverhalten var 509/1000 och vikten var i genomsnitt 1,56 g på Stockholmsörtugarna och 1,39 g på Västeråsörtugarna. (Elfver och Frösell 1995:117)

HANS 1497-1501. Mynt präglades i Stockholm och Västerås med valörerna örtugar och fyrk. Dessa var prydda med det Oldenburgska vapnet (Elfver och Frösell 1995:118f)

STEN STURE DEN YNGRE 1512-1520. Myntningen förändrades, några mycket sällsynta stormynt samt tjockmynt med örtugsstamper och hög vikt präglades 1512. De kan tänkas vara presentmynt vid valet till riksföreståndare. 11 stycken finns bevarade varav ett av guld, nio av silver och en av bly. Silverhalten är 950/1000 och guldmyntet är den äldsta kända svenska guldpräglingen. Sten Sture d.y. präglade också örtugar och fyrk. Vikten på örtugen var ca 1,4 g och silverhalten låg på 500/1000. Under slutskedet av Sturetiden hade örtugarna ett ytskikt av 90 % silver (Elfver och Frösell 1995:123).

5. FYNDREDOVISNING

5.1 FYND MED DANSKA MYNT

I följande delkapitel har jag gjort fyndtabeller för de olika kungarnas mynt. Jag har delat in fynden i vilken typ av fyndkontext det är; klostermiljö, stadsmiljö, stadskyrka, borgmiljö, landsortskyrka samt landsortsmiljö. Jag ska även jämföra fynden med fynd med baltiska och svenska mynt.

5.1.1 KRISTIAN I

Tab. 6 visar Kristian I:s dansk-präglade mynt och var de har påträffats i Sverige. De är indelade som jag har beskrivit i delkapitlet ovan.

FYNDORT	LANDSKAP	TYP AV FYNDPLATS	VALÖR	MALMÖ
Arby kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	1
Hagby kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	4
Halltorps kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	2
Hamneda kyrkoruin	Småland	Landsortskyrka	hvid	8
Södra Hestra kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	5
Törnsfalls kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	1
Växjö domkyrka	Småland	Stadskyrka	hvid	10
Kronobergs slottsruin	Småland	Borgmiljö	hvid	2
Åseda kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	7
Lövö kyrka	Uppland	Landsortskyrka	hvid	1
Dominikanerklostret, Uppsala	Uppland	Klostermiljö	hvid	2
Slottet, Stockholm	Uppland	Borgmiljö	hvid	3
Slottsbacken, Stockholm	Uppland	Borgmiljö	hvid	4
kv. S:t Per, Uppsala	Uppland	Stadsmiljö	hvid	3
Dverstorps kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	1
Gudhems kloster	Västergötland	Klostermiljö	hvid	34
Nya Lödöse kyrka	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	2
Fagerlids kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	1
Östby kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	1
Läckö slott	Västergötland	Borgmiljö	hvid	12
Skövde kyrka	Västergötland	Stadskyrka	hvid	1
Tuns kyrka	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	1
Ullene kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	2
Varnhems kloster	Västergötland	Klostermiljö	hvid	6
Naglums kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	1
Botilsäters kyrka	Värmland	Landsortskyrka	hvid	7
Hammarö kyrka	Värmland	Landsortskyrka	hvid	2
Nedre Ulleruds kyrka	Värmland	Landsortskyrka	hvid	3
Norra Ny kyrkogrund	Värmland	Landsortskyrka	hvid	1
Lilla Rytterne kyrkoruin	Västmanland	Landsortskyrka	hvid	1
Dominikanerklostret, Västerås	Västmanland	Klostermiljö	hvid	1
Västerås domkyrka	Västmanland	Stadskyrka	hvid	4
Nordingrå kyrkoruin	Ångermanland	Landsortskyrka	hvid	1
kv. Ambrosia, Linköping	Östergötland	Stadsmiljö	hvid	9
kv. Basfiolen, Linköping	Östergötland	Stadsmiljö	hvid	1
S:t Lars kyrka, Linköping	Östergötland	Stadskyrka	hvid	5
Stegeborg	Östergötland	Borgmiljö	hvid	2
S:t Olov, Skänninge	Östergötland	Stadskyrka	hvid	1
S:t Ingridis kloster, Skänninge	Östergötland	Klostermiljö	hvid	12
kv. Handelsmannen, Vadstena	Östergötland	Stadsmiljö	hvid	1
Vadstena kloster	Östergötland	Klostermiljö	hvid	23
Vadstena slott	Östergötland	Borgmiljö	hvid	2
Alvastra kloster	Östergötland	Klostermiljö	hvid	26
S:t Britas kapellruin	Öland	Landsortskyrka	hvid	1
Källa kyrka	Öland	Landsortskyrka	hvid	1
Persnäs kyrka	Öland	Landsortskyrka	hvid	1
Borgholms slott	Öland	Borgmiljö	hvid	1

Tab. 6: Tabell över mynt präglade under Kristian I och i vilka kontexter de har påträffats.

Antalet mynt funna i landsortskyrkor är 56 stycken och de funna i miljöer såsom borgar, städer och kloster uppgick till 165 stycken. Det största fyndet från en landsortskyrka är 8 stycken jämfört med 34 i klosterkategorin. Jämför även med tab. 10 och fig. 9, 13-14.

5.1.2 RIKSRÅDET 1481

Tab. 7 visar mynt präglade av riksrådet 1481 och var de har påträffats någonstans inom det medeltida Sverige. Antalet mynt funna i landsortskyrkor är 6 stycken. I stadsmiljö och klostermiljö var antalet 18 stycken. Jämför även med tab. 10 och fig. 10, 13, 15. En skilling från riksrådet 1448 har påträffats i Vadstena kloster i Östergötland. Den är alltså inte med i tabellen.

FYNDORT	LANDSKAP	TYP AV FYNDPLATS	VALÖR	MALMÖ
Hagby kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	1
Hossmo kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	1
Växjö domkyrka	Småland	Stadskyrka	hvid	1
Åseda kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	2
Franciskanerklostret, Uppsala	Uppland	Klostermiljö	hvid	1
kv. S:t Per, Uppsala	Uppland	Stadsmiljö	hvid	1
Gudhems kloster	Västergötland	Klostermiljö	hvid	6
Naglums kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	1
Botilsäters kyrka	Värmland	Landsortskyrka	hvid	1
S:t Ingridis kloster, Skänninge	Östergötland	Klostermiljö	hvid	1
Alvastra kloster	Östergötland	Klostermiljö	hvid	7

Tab. 7: Tabell över mynt präglade av Riksrådet och var det har påträffats.

5.1.3 HANS

FYNDORT	LANDSKAP	TYP AV FYNDPLATS	VALÖR	MALMÖ	KÖPENHAMN	ÅLBORG	EJ KÄND
Kumla kyrka	Närke	Landsortskyrka	hvid				1
Arby kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	1			
Gränna kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	1			
Hagby kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	1		1	
Hagby kyrka	Småland	Landsortskyrka	skilling		1		
Halltorps kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	1			
Hamneda kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	5			
Haurida kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid				1
Hossmo kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	3			
Törnsfalls kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	1			
Växjö domkyrka	Småland	Stadskyrka	hvid	13		2	
Kronobergs slottsruin	Småland	Borgmiljö	hvid			1	
Åseda kyrka	Småland	Landsortskyrka	hvid	4		2	
Tystberga kyrka	Södermanland	Landsortskyrka	hvid	1			
Slottet, Stockholm	Uppland	Borgmiljö	hvid	1			
Slottsbacken, Stockholm	Uppland	Borgmiljö	hvid	3			
Franciskanerklostret, Uppsala	Uppland	Klostermiljö	hvid	1			
kv. S:t Per, Uppsala	Uppland	Stadsmiljö	hvid	1			
Dverstorps kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid			1	
Gudhems kloster	Västergötland	Klostermiljö	hvid	10		1	
Gudhems kloster	Västergötland	Klostermiljö	skilling	1			
Nya Lödöse kyrka	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	5			
Östby kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid			1	
Läckö slott	Västergötland	Borgmiljö	sösling	1			
Läckö slott	Västergötland	Borgmiljö	hvid	10		1	1
Agnetorps kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	1			
Ullene kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	2			
Varnhems kloster	Västergötland	Klostermiljö	hvid			1	1
Naglums kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid				1
Botilsäters kyrka	Värmland	Landsortskyrka	hvid	2			
Nedre Ulleruds kyrka	Värmland	Landsortskyrka	hvid	2			
Sala Gruvby	Västmanland	Landsortsmiljö	hvid	1			1
Dominikanerklostret, Västerås	Västmanland	Klostermiljö	hvid			1	

FYNDORT	LANDSKAP	TYP AV FYNDPLATS	VALÖR	MALMÖ	KÖPENHAMN	ÅLBORG	EJ KÄND
Gudmundrå kyrkoruin	Ångermanland	Landsortskyrka	hvid	2			
Nordingrå kyrkoruin	Ångermanland	Landsortskyrka	hvid	1			
Torsåkers kyrka	Ångermanland	Landsortskyrka	hvid				1
Munkeboda, Norsholms gård	Östergötland	Landsortsmiljö	hvid	1			
kv. Ambrosia Linköping	Östergötland	Stadsmiljö	hvid	1			
S:t Olov, Skänninge	Östergötland	Stadsmiljö	hvid			1	
S:t Ingridis kloster, Skänninge	Östergötland	Klostermiljö	hvid	6			
Östanå	Östergötland	Landsortsmiljö	hvid	1			
Edet	Östergötland	Landsortsmiljö	hvid	1			
kv. Handelsmannen	Östergötland	Stadsmiljö	hvid	1			
Vadstena kloster	Östergötland	Klostermiljö	hvid	3			
Alvastra kloster	Östergötland	Klostermiljö	hvid	20		3	1
S:t Knuts kapell	Öland	Borgmiljö	hvid	1			
Föra kyrka	Öland	Landsortskyrka	hvid				1
Långlöt kyrka	Öland	Landsortskyrka	hvid	1			
Persnäs kyrka	Öland	Landsortskyrka	hvid	1			

Tab. 8: Tabell över mynt präglade av Hans och var de har påträffats.

De utmärkande fynden är skillingen präglad i Köpenhamn hittad i Hagby kyrka, skillingen präglad i Malmö, påträffad i Gudhems kloster och söslingen från Läckö slott. 50 mynt har hittats totalt i landsortskyrkor och landsortsmiljö medan 88 stycken har hittats i borg- och klostermiljöer. Jämför även med tab. 10 och fig. 11, 13, 16.

5.1.4 KRISTIAN II

Tab. 9 visar mynt präglade av Kristian II.

FYNDORT	LANDSKAP	TYP AV FYNDORT	VALÖR	MALMÖ
Arby kyrka	Småland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	3
Hagby kyrka	Småland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	1
Hamneda kyrkoruin	Småland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	1
Törnsfalls kyrka	Småland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	2
Växjö domkyrka	Småland	Stadskyrka	skilling (klipping)	7
Kronobergs slottsruin	Småland	Borgmiljö	skilling (klipping)	1
Åseda kyrka	Småland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	5
Franciskanerklostret, Nyköping	Södermanland	Klostermiljö	skilling (klipping)	1
Dominikanerklostret, Uppsala	Uppland	Klostermiljö	skilling (klipping)	1
Lejonbacken, Stockholm	Uppland	Stadsmiljö	skilling (klipping)	1
Storkyrkobrinken, Stockholm	Uppland	Stadsmiljö	skilling (klipping)	2
Franciskanerklostret, Uppsala	Uppland	Klostermiljö	skilling (klipping)	1
kv. S:t Per, Uppsala	Uppland	Stadsmiljö	skilling (klipping)	4
Gudhems kloster	Västergötland	Klostermiljö	skilling (klipping)	5
Fagerlids kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	hvid	1
Hyringa kyrka	Västergötland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	1
Läckö slott	Västergötland	Borgmiljö	skilling (klipping)	20
Läckö slott	Västergötland	Borgmiljö	skilling	1
Tuns kyrka	Västergötland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	1
Ullene kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	2
Varnhems kloster	Västergötland	Klostermiljö	skilling (klipping)	3
Ettaks kyrkoruin	Västergötland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	1
Botilsäters kyrka	Värmland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	1
Nedre Ulleruds kyrka	Värmland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	2
Sala Gruvby	Västmanland	Landsortsmiljö	skilling (klipping)	1
Gudmundrå kyrkoruin	Ångermanland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	2
Nordingrå kyrkoruin	Ångermanland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	2
Rogslösa kyrka	Östergötland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	1
Stegeborg	Östergötland	Borgmiljö	skilling (klipping)	2
Järnvägsparken, Skänninge	Östergötland	Stadsmiljö	skilling (klipping)	2
Linköpingsgatan, Skänninge	Östergötland	Stadsmiljö	skilling (klipping)	3
S:t Ingridis kloster, Skänninge	Östergötland	Klostermiljö	skilling (klipping)	3
Götala, stavgård	Östergötland	Landsortsmiljö	skilling (klipping)	1
Vadstena kloster	Östergötland	Klostermiljö	skilling (klipping)	1
Alvastra kloster	Östergötland	Klostermiljö	skilling (klipping)	58
Alvastra kloster	Östergötland	Klostermiljö	hvid	1

FYNDORT	LANDSKAP	TYP AV FYNDPLATS	VALÖR	MALMÖ
S:t Knuts kapell	Öland	Borgmiljö	skilling (klipping)	1
Föra kyrka	Öland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	2
Persnäs kyrka	Öland	Landsortskyrka	hvid	1
Borgholms slott	Öland	Borgmiljö	skilling (klipping)	1
Borgs kyrkoruin	Öland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	1
Stenåsa kyrka	Öland	Landsortskyrka	skilling (klipping)	1
Långlöt	Öland	Landsortsmiljö	skilling (klipping)	1

Tab. 9: Tabell över mynt präglade av Kristian II och var de har påträffats.

De utmärkande fynden är de tre mynten med valören hvid som hittats i Fagerlids kyrkoruin, Alvastra kloster och Persnäs kyrka. Persnäs kyrka och Fagerlids kyrkoruin är vanliga sockenkyrkor, vilket är överraskande med tanke på de ovanliga fynden. På Läckö slott finns en Kristian II skilling som inte är en klipping (se figur 19.13–19.14) vilket är väldigt ovanligt. För Kristian II är skillnaden mellan fyndkontexter störst, här har 34 mynt påträffats i landsortskyrkor och landsortsmiljöer, medan 119 stycken kommer från borg-, stads- och klostermiljöer. Kan detta bero på att klippingarna hade en sådan dålig kvalitet att allmogen vägrade att ta emot dem som betalning? Jämför även med tab. 10 och fig. 12, 13, 17. De få hviderna kan bero på att det helt enkelt inte präglades så många under den här perioden.

5.2 RELATIONEN MELLAN SVENSKA, DANSKA OCH BALTISKA MYNT

På en karta ser man att den naturliga vägen för baltiska mynten att komma in i landet är via Östersjön. Jämför fig. 7 med fig. 9, 10, 11 och 12, det framgår tydligt att importvägarna för danska mynt är annorlunda. De största fynden av mynt från Baltikum är vid Östersjöns strand, sedan stegvis inåt landet. Längst västerut är de koncentrerade till sakrala miljöer och därigenom med personer som rör sig mycket i landet exempelvis munkar och präster. Detta var bevisligen platser som hade kontakter med Baltikum. Jämfört med de svenska myntfynden under perioden finns uppenbara skillnader se fig. 8. De svenska myntens fördelning i landskapet är jämnare och mer centrerad till kommunikationsleder. Denna jämförelse är pedagogisk på det sättet att det tydligt framgår att de svenska mynten inte har någon synlig väg in i landet eftersom de är präglade här. De baltiska mynten å andra sidan måste ha kommit in på något sätt och det kan man i det här fallet tydligt avläsa från spridningskartan. Den danska myntspridningen är mestadels koncentrerad till den då dansk-svenska gränsen. Av tab. 2, framgår det att de flesta mynten har påträffats i Småland, Västergötland och Östergötland. Större kvantiteter har påträffats i Alvastra kloster, Gudhems kloster, Läckö slott, Sankta Ingridis kloster i Skänninge och Vadstena kloster för att nämna några exempel. Jämfört med fynden med danska mynt är fynden med svenska mynt mer utspridda i Mälardalen. Vissa likheter finns, exempelvis fynden i Ångermanland, Smålandskusten samt en linje från Vänern till Vättern. Annars syns det tydligt att de svenska fynden inte är koncentrerade till de dåtida gränserna som de danska mynten är. En färdväg genom Dalarna mot Norge samt Eriksgatan syns väl. Fynden längst österut vid Vaddö indikerar sjövägen till Finland förbi Åland. Det är också många fler fynd av svenska penningar i Stockholm, Uppsala och Västerås.

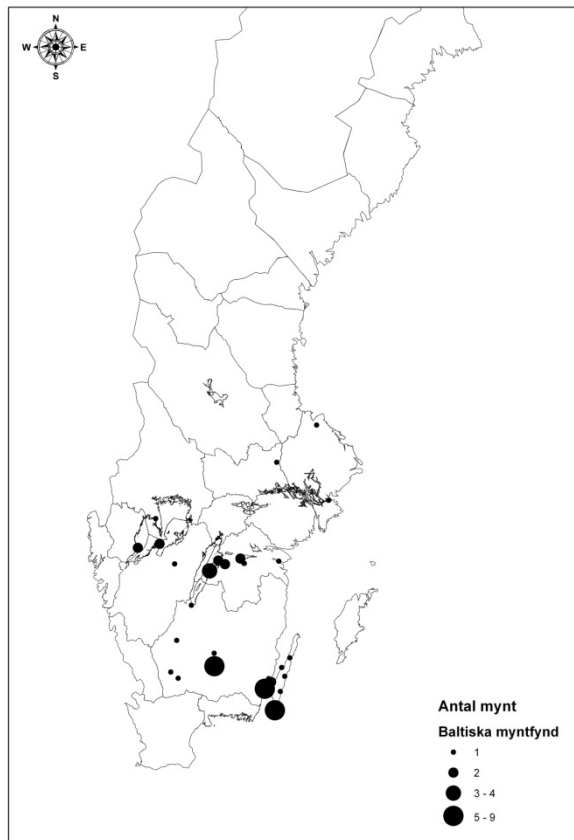

Fig. 7: Fynd med mynt präglade i Baltikum.

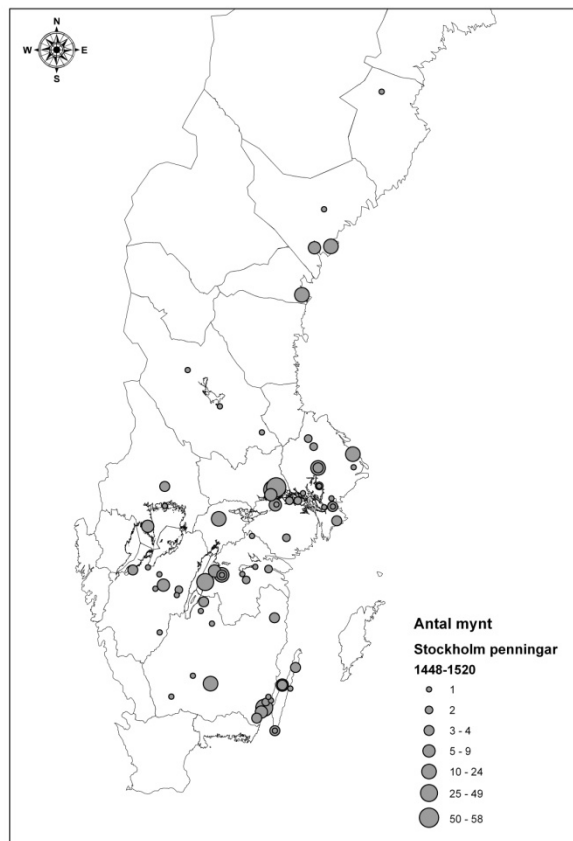

Fig. 8: Penningar präglade i Stockholm ca 1448-1520.

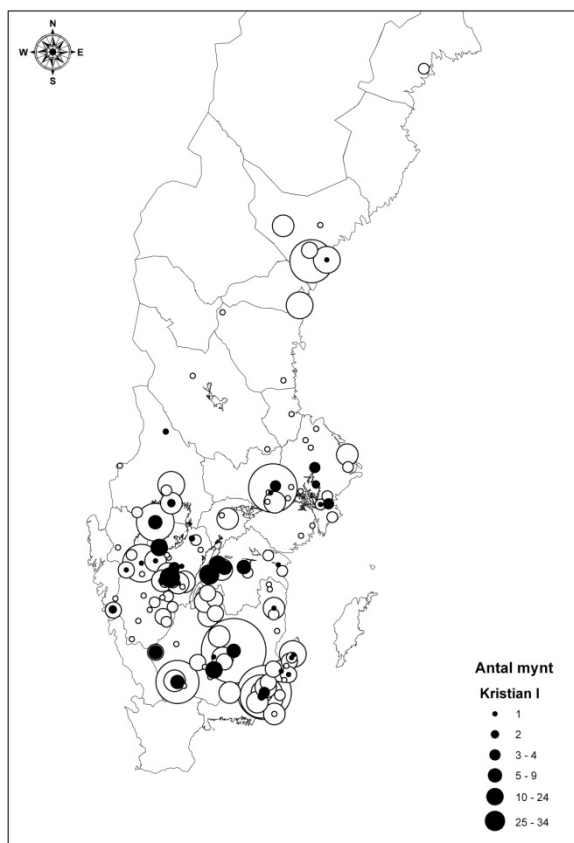

Fig. 9: Kristian I: myntspredning, bakgrundskartan visar alla hopade fynd i landsortskyrkor ca 1450-1520.

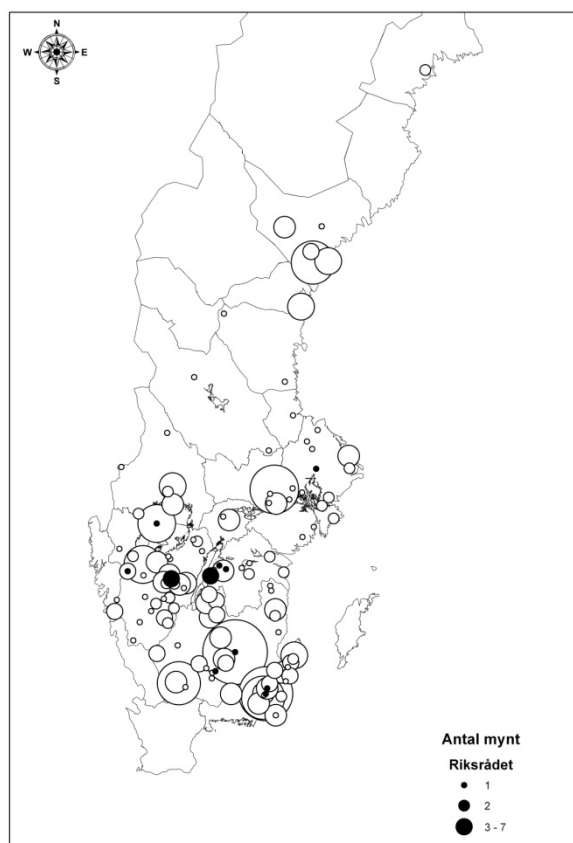

Fig. 10: Riksrådets 1481 myntspredning, bakgrundskartan visar alla hopade fynd i landsortskyrkor ca 1450-1520.

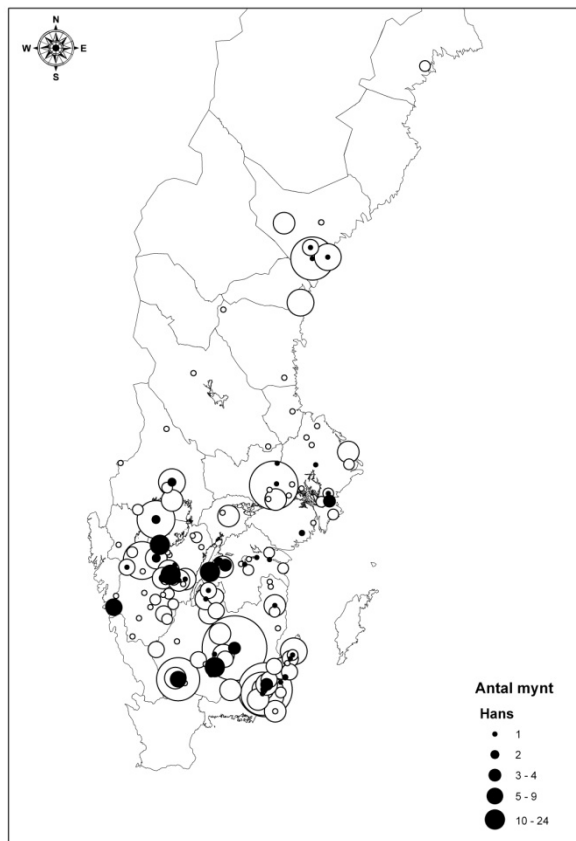

Fig. 11: Hans myntspridning, bakgrundskartan visar alla hopade fynd i landsortskyrkor ca 1450-1520.

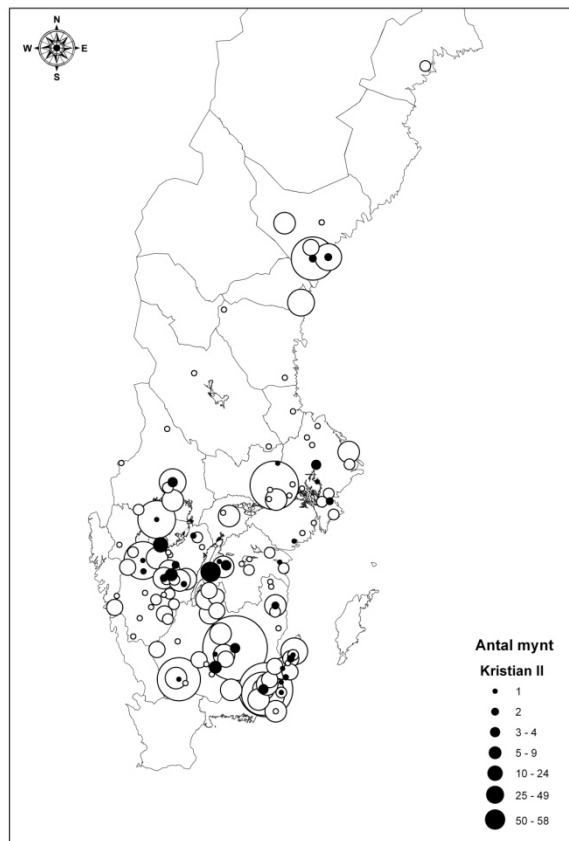

Fig. 12: Kristian II:s myntspridning, bakgrundskartan visar alla hopade fynd i landsortskyrkor ca 1450-1520.

6. ANALYS OCH TOLKNING

I tabell 10 syns att antalet mynt från kloster är 104 stycken från Kristian I:s period, sedan 49 stycken under Hans regeringsperiod för att sedan stiga igen till 74 stycken under Kristian II:s period. Fördelning under Hans är också annorlunda p.g.a. att fynden från landsortskyrkor respektive kloster under perioden skiljer sig åt med bara 8 mynt medan både Kristian I och Kristian II har ungefär dubbelt så många fynd i kloster som i landsortskyrkor.

	KRISTIAN I	RIKSRÅDET 1481	HANS	KRISTIAN II	TOTALT
LANDSORTSKYRKA	54	6	41	31	132
LANDSORTSMILJÖ			5	3	8
KLOSTERMILJÖ	104	16	49	74	243
STADSMILJÖ	14	1	3	12	30
STADSKYRKA	23	1	21	7	52
BORG MILJÖ	26		19	26	71
TOTALT	221	24	138	153	536

Tab. 10: Fördelningen av mynt i respektive fyndkategori. Observera att klosterkategorin har nästan dubbelt så många mynt som kategorin landsortskyrka.

Myntspridningen/år ser ut på följande sätt. Kristian I: 221/33. Riksrådet: 24/1. Hans: 138/32. Kristian II: 153/10, klippingarna präglades mellan 1518 och 1523 så om man räknar bort mynten som inte var klippingar blir det egentligen 149/5. Denna skillnad är markant jämfört med Hans myntspridning. Jämför med fig. 14-17. Utgår man ifrån att mynten som är funna längre norrut i landet är införda då respektive kungar regerade i Sverige och att de närmare gränsen (Småland, Västergötland, Öland) har förts in under

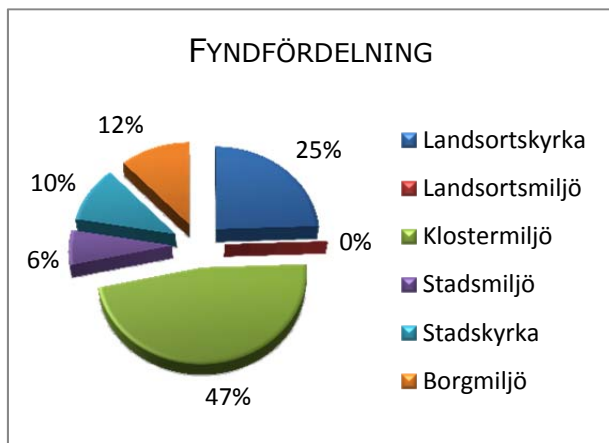

Fig. 13: Diagram över den totala fyndfördelningen i %.

hela deras danska regeringsperiod ser det ut på följande sätt. Sverige-perioden har 262 mynt och Danmark-perioden har 273 stycken. Alla riksrådets mynt är inräknade i den danska kategorin eftersom riksrådet inte regerade i Sverige. De 262 mynten är fördelade på detta sätt. Kristian I: 115/7. Hans: 61/4. Kristian II: 89/1. Kristian I och Hans har ungefär samma fördelning per år medan Kristian II har det sexdubbla. Fig. 16 visar att fyndfördelningen under Hans period ser annorlunda ut, den är mycket jämnare än de andras. Hans har även

flest fynd i stadskyrkor, landsortsmiljöer och landsortskyrkor.

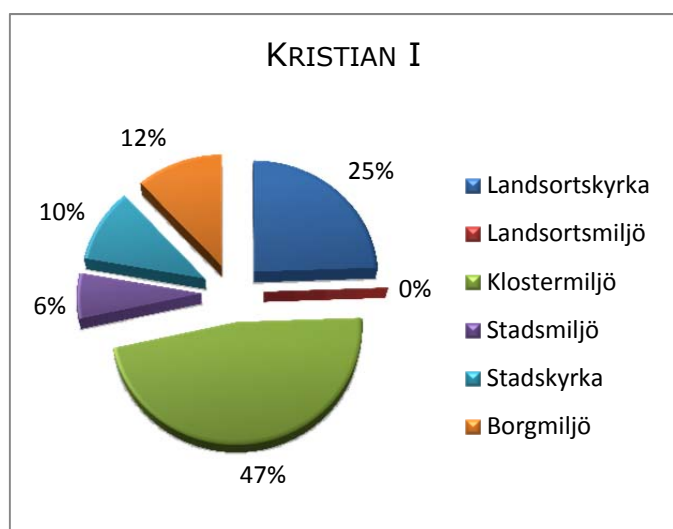

Fig. 14: Diagram över Kristian I:s myntspridning i %

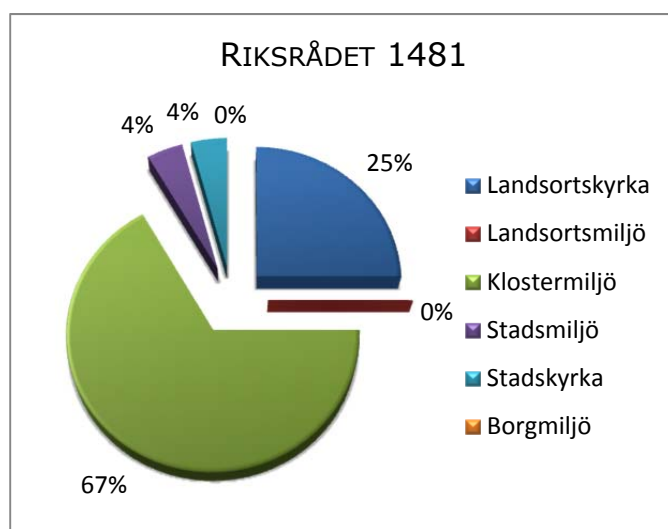

Fig. 15: Diagram över riksrådets fyndfördelning i %.

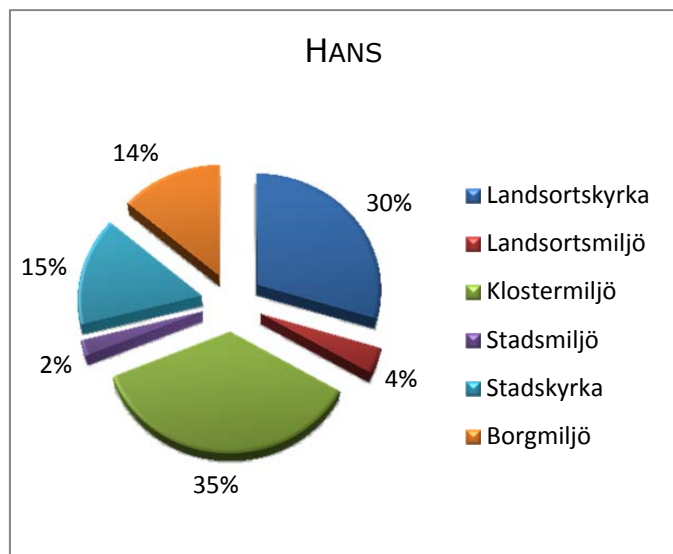

Fig. 16: Diagram över Hans myntspridning i %.

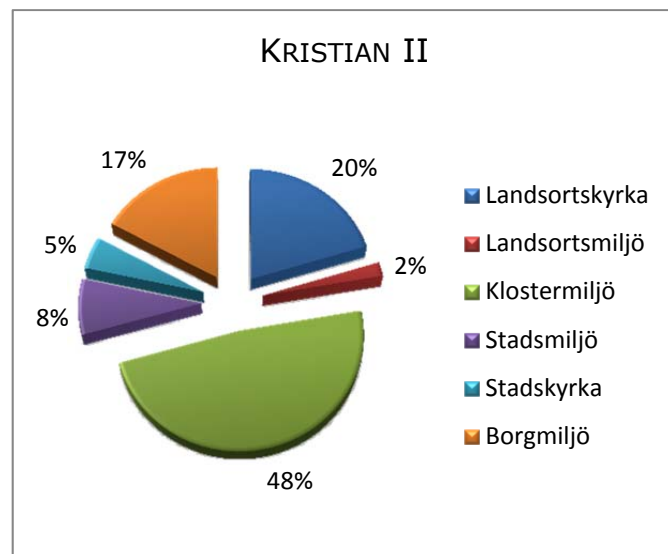

Fig. 17: Diagram över Kristian II:s myntspridning i %.

De stora fynden är koncentrerade till den då danska gränsen och stegvis norrut. Södra Småland som då gränsade till Danmark har många fynd, Västergötland likaså och härifrån kom mynten från de då danska landskapen Halland och Bohuslän. I Västergötland är Läckö en dominerande fyndplats till vilken mynten kom från västkusten, se fig. 9-12. I Småland kommer de flesta fynden från landsortskyrkor vilket stärker teorin att mynten kom in från den danska gränsen via handel. Allmogen måste därför ha varit de första som fått mynten då de är funna i landsortskyrkor. Längre norrut är mynten funna i högre ståndsmiljöer såsom borgar och kloster vilket indikerar att människorna på dessa platser hade kontakter långt från hemmet och det i sin tur är tecken för status. De småländska bönderna handlade mycket med Danmark, Gustav Vasa försökte under sin regeringsperiod till och med förhindra denna handel eftersom skatter inte kunde kontrolleras vid handel över gränserna. Detta var en av de bakomliggande orsakerna till Dackefejden.

De enda myntfynden i Norrland kommer från Gudmundrå och Nordingrå kyrkor. Gudmundrå kyrkoruin är en av få kyrkor i Ångermanland som har blivit utgrävd. Tre stycken pilgrimsmärken från 1400-talet föreställande den heliga Birgitta påträffades här vid en utgrävning på 1930-talet. Detta fynd i en kyrka så långt norrut är extremt ovanligt och kan tolkas som att den har haft kontakt med sydligare kyrkor (Gerdin 2009:7). Under medeltiden var det viktigt för befolkningen att bikta sig ifall de hade gjort något orätt, detta skulle ske minst en gång per år. I Vadstena klosterkyrka finns exempelvis nischer där nunnorna kunde bikta sig. Då bikten var avslutad bestämde kyrkan vilket straff eller liknande som var passande, det kunde röra sig om vallfärd till en helig plats, gåvor till kyrkor och kloster eller att fasta (Näsström 1948:196). De tidigaste vallfartsorterna i Sverige var Sankt Eriks grav i Uppsala domkyrka och heliga Birgittas grav i Vadstena klosterkyrka. Pilgrimsmärken kunde man för en billig penning införskaffa sig på vallfartsorten (Näsström 1948:210). De mynt som är funna i landsortskyrkor är enligt Klackenborg tappade i generationer och ”... vi får därför utgå från att dessa mynt med få undantag representerar den lokala myntcirkulationen. I de fall kyrkan var av speciell natur; t.ex. en vallfartskyrka, får vi dock räkna med ett större inslag av mynt som annars var okända i den lokala cirkulationen” (Klackenborg 1992:39).

Jag har valt att göra ett diagram enbart för Alvastra kloster eftersom det är den överlägset största fyndplatsen i mitt material. Här syns det att fyndmängden stiger över tid med undantag för riksrådet. Det kan tänkas att det var värdefullt för klostren att ha olika valutor eftersom dessa kunde användas av munkarna på deras resor. När sedan klippingarna drogs in i Danmark blev det svårt för klostren att bli av med dessa. Cistercienserna i Sverige grundade klostren i:

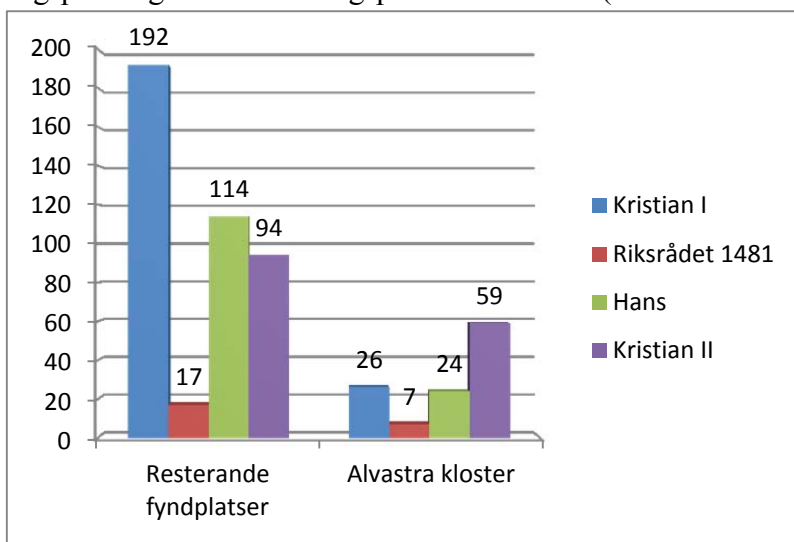

Fig. 18: Jag har valt att göra ett diagram över fynd från Alvastra kloster eftersom det är den största fyndplatsen i mitt material.

Alvastra, Nydala, Vreta, Roma, Varnhem och Gudhem. Cistercienserna praktiserade renlevnad och kombinerade detta med jordbruk. De bidrog till att utveckla jordbrukstekniken och var särskilt intresserade av medicinalväxter. Nunnekloster av samma orden var: Vreta, Gudhem och Vadstena (Näsström 1948: 217ff). Vadstena kloster var Sveriges största jordägare och innehade 865 egendomar. Klostren var en stor hushållsorganisation som krävde mycket planering och hade en stor omsättning (Näsström 1948:228f). Till skillnad från cistercienserna som anlade sina kloster i utkanten av bebyggda områden ville ordnarna Franciskanerna och Dominikanerna anlägga sina kloster i städer eller vid genomfartsleder. Dessa munkar kallades även tiggarebröder då de tiggde ihop sitt uppehälle och klostrets underhåll. De ville ha många besökare till sina mässor så de investerade därför i större kyrkor. En ny kontakt skapades mellan folket och kyrkan p.g.a. att de började predika på svenska (Näsström 1948:233f). Det faktum att franciskanerna och dominikanerna ägnade sig åt tiggeri avspeglas i fynden då det till skillnad från exempelvis cistercienserklostret i Alvastra bara hittats enstaka mynt i dessa kloster. Cistercienserklostren däremot hade långt fler mynt vilket kan bero på bikten då man kunde bli tvungen ge kyrkan pengar som bot. Det kan även bero på att de hade ett så avancerat system i hushållet och omsatte mycket i själva organisationen samt den vallfärd som skedde till exempelvis Vadstena kloster. Källkritiskt kan det bero på att de kloster som finns i städerna inte alls är lika noggrant utgrävda som de på landsbygden. Skulle de grävas ut kanske det skulle påträffas lika många mynt som i cistercienserklostren, dock kan man fråga sig om stadsbefolkningen kunde försörja munkarna till den grad att de gick med stor vinst genom att tigga.

De mynt som sticker ut bland de övriga är tre stycken Kristian II hvider och en skilling, en riksrådet 1448 skilling, två Hans skillingar samt en Hans sösling. Dessa är funna i Vadstena kloster, Hagby kyrka, Gudhems kloster, Läckö slott, Fagerlids kyrkoruin, Alvastra kloster och Persnäs kyrka. Mynten som är funna i Hagby kyrka (Småland), Fagerlids kyrkoruin (Västergötland) och Persnäs kyrka (Öland) tänkte jag först undersöka närmare. Klackenborg tar upp olika orsaker till hur mynten hamnade i kyrkorna varav en grundar sig på att mynten ska ha tappats och förlorats på kyrkgolvet och är så kallat offerspill. Detta kan tänkas stämma in på dessa landsortskyrkor. Hagby kyrka och Fagerlids kyrkoruin är av Klackenborg indelade i B-kategorin medan Persnäs är A-dokumenterad. I Hagby kyrka är koret, rundhuset, sakristian och vapenhuset undersökt och det har påträffats 940 mynt varav 613 är medeltida. I Persnäs kyrka har västtornets första och andra våning undersökts. De flesta mynten påträffades på den första våningen. 19 mynt hittades och av dem var 18 stycken medeltida. I Fagerlids kyrkoruin har en del av långhuset undersökts, koret var bortschaktat. 7 mynt påträffades varav 2 var medeltida och dessa hittades i västra delen av långhuset (Klackenberg 1992:206, 246, 266). Med tanke på den otroligt stora fyndmängden i Hagby kyrka är det troligt att orten var ett slags handelscentra i en rik bygd. Fagerlids kyrkoruin och Persnäs kyrka ligger i landskap nära gränsen vilket kan förklara varför mynten har påträffats på dessa platser. I slutet av Sten Sture d.ä:s regeringsperiod var som sagt vissa bönder i Småland skattebefriade, de hade dessutom god ekonomi då priset på animaliska produkter hade stigit under en period. Ödegårdar efter pesten och krig gjorde även att bönderna kunde

expandera sina gårdar. Vadstena kloster, Alvastra kloster, Gudhems kloster och Läckö slott var de andra fyndorterna där ovanliga mynt påträffats. Dessa platser har även den största mängden fynd totalt. År 1495 pågick en pestepidemi i landet och Sverige var försvagat. Med tanke på kriget mot Ryssland skrev ärkebiskop Jakob Ulfesson ett brev till Vadstena kloster som är daterat 2 januari 1496. I det skriver han att hela kristenheten var i fara och att det skulle hållas särskilda mässor i Uppsala stift med fasta och allmosor. Han manade även Vadstena kloster att be för fred och att predika om faran (Harrisson 2010:197).

Under Kristian I:s regeringsperiod höjdes skatterna och den mest nitiske fogden höll till i häraderna Gudhem och Laske i Falköpingstrakten i Västergötland. Detta är en intressant koppling till materialet då Kristian I:s största fynd kommer från Gudhems kloster (34 mynt). Slaget vid Hällaskogen ca 20 kilometer norr om Västerås ägde även rum under Kristian I:s regeringsperiod, av de mynt jag registrerat från Västmanland har Kristian I fler mynt där jämfört med de andra regenterna.

Det är intressant att klosterfynden sjunker under Hans regeringsperiod för att sedan stiga igen. Då Hans regerade ansåg han som tidigare nämnt att ju mer splittring i landet desto bättre för honom, eftersom det minskade risken för uppror. Då Hans spridning skiljer sig rejält från de andra regenterna, kan det kanske utläsas en splittring i landet genom materialet. Det är mycket färre fynd i kloster, borgar och städer under denna period. Om det stämmer att det är mycket fynd i kloster, eftersom det behövdes utländska valutor, så kan det indikera att det var oroliga tider under Hans regim och att munkarna inte fick in utländska mynt i lika stor utsträckning. Å andra sidan kan det även tyda på att de reste ännu mer och blev av med mynten de fått in under denna period. Att spridningen är jämnare kan också bero på att det var fler i samhället som accepterade de danska mynten, eftersom de hade blivit vanliga i ett större område.

Mer än hälften av Kristian II:s fyndmaterial kommer som sagt från Alvastra kloster, vilket som jag tidigare nämnt kan bero på att klostren samlade på sig utländska valutor, men att klippingarna blev kvar här efter att de dragits in i Danmark. Då Kristian tågade med sin här genom Sverige inför belägringen av Stockholm 1520 passerade de sjön Åsunden utanför Ulricehamn (Bogesund) för att sedan fortsätta vidare norrut genom Västergötland och Östergötland. Detta syns inte på spridningskartan. Om soldaterna fått betalt i klippingar borde de vara spridda mer i dessa trakter. Dessutom finns mycket få fynd i Stockholm vilket talar emot teorin att Kristian II skulle ha dränkt Sverige med klippingar. Stockholm har blivit noga utgrävt så det går inte att skylla på i det här fallet. Man kan fråga sig om soldaterna vägrade ta emot klippingarna som betalningsmedel, men soldaterna fick faktiskt betalt i klippingar. De klagade dock och ville ha betalt i andra valörer (Grinder-Hansen 1994:4). En källkritisk aspekt är att armén kanske inte alltid betalade för sig och det kan vara en anledning till att de inte är utspridda längs härens väg. Det är även få myntfynd i Småland från Kristian II. Detta kan bero på att smålänningarna vid det här laget var trötta på de dåliga danska mynten och vägrade ta emot dem vilket innebar att en större mängd mynt spreds till Västergötland än tidigare. Klippingarna försämrades stegvis tills de blev rena kopparmynt. Dessa dåliga mynt trängde till slut undan de bättre och länderna blev översvämmade av klippingar. Gustav Vasas klippingar har studerats av forskare och

trots att de var inflationsmynt finns det inte särskilt många exemplar funna. Nils Ludvig Rasmusson hävdar att det beror på att Gustav Vasa präglade klippingarna under det danska vapnet. Dessa falska klippingar omnämns både i svenska och danska källor. 1521 var präglingen av klippingar nödvändig för att klara av kriget och motviljan var stark hos soldater och allmogen. Gustav Vasa passade då på att prägla egna klippingar av samma typ som Kristian II för att kunna spä på sin illasinnade propaganda om dennes usla myntning. I september 1523 förbjöd den danske kungen landsmän att ta emot klippingar från utlänningar. Samtidigt som Kristian II:s krigståg flödade Malmö-klippingar in i landet, spridningen söderut av Gustav Vasas klippingar samt de präglade i Stockholm är dock oklar (Hemmingsson 1973).

Alla de krig som härjade under perioden bl.a. Kristian I:s slag vid Brunkeberg 1471, Hans krig mot Sten Sture d.ä. 1497 och Kristian II:s blodbad 1520 måste ha gjort avtryck i det dåtida samhället. Handel och krig är båda sätt för mynten att komma in i landet. För allmogen var nog handeln över gränserna det vanligaste sättet de kom i kontakt med de danska mynten. Motståndaren till Kristian I, biskop Ketill i Linköping fick ju över borgarna i Söderköping, Norrköping, Linköping, Skänninge och Vadstena på sin sida. Kan det dras kopplingar mellan platser med motstånd och fynd av danska mynt? Om ett område var särskilt upproriskt behövdes förmodligen extra mycket kontroll just där och det skedde genom en större cirkulation av de egna mynten. Under Kristian II:s regeringstid i Danmark fick adeln och kyrkan i alla fall till en början privilegier, de många klippingarna i Alvastra kloster kan även ha varit ett sätt för kungen att kontrollera platsen. En anledning till att fler danska mynt har påträffats i landsortskyrkor i landskapen närmast den dåtida gränsen kan vara att bönderna i dessa områden skämdes för att visa upp danska mynt och istället offrade dessa i kyrkan. Dessa var ju värdelösa och dessutom pågick stridigheter länderna emellan vilket bidrog till att befolkningen inte vågade visa att det fanns ett danskt mynt i ens ägo. Idag förekommer det ibland att det kommer ett utländskt mynt i ens ägo efter felväxling i affären. Dessa går inte att använda igen eftersom ingen affär medvetet vill ta emot dem då det är svårt att hålla koll på utländska valutors växelkurser. Det kan tänkas att det var ungefär samma situation under Kristian I, Hans och Kristian II:s tid. En bonde fick ett danskt mynt och vågade, alternativt kunde inte handla med det, då är det naturligt att det myntet blev offrat i kyrkan. Det viktigaste är ju att man offrar något och inte vad som offras. Därför gör man sig naturligtvis av med de mynt som är oanvändbara först. Dessutom användes allmogen som soldater och det kan tänkas att bönderna i gränstrakterna blev rekryterade av danska styrkor och fick betalt i danska mynt.

Det är intressant att jämföra de svenska penningarnas spridning under perioden med de danska myntens spridning. Jag tycker att både de svenska och danska fynden är spridda längs med Eriksgatan, dock är de svenska penningarna mer jämnt utspridda. De svenska fynden är också mer koncentrerade till vad som då var viktiga färdvägar, det går att se spridning ner längs Östersjökusten både norrut och söderut. Även en väg genom Dalarna mot Norge syns och det är framförallt mycket fler fynd i Västerås, Uppsala och Stockholm.

7. SLUTDISKUSSION

Syftet med uppsatsen var att förstå spridningen av dessa mynt samt undersöka eventuella mönster och samband mellan fyndplatser. Genom mina analyser har jag kartlagt spridningen med spridningskartor och tabeller med kategorier exempelvis typen av fyndplats. De frågor som jag ville besvara i uppsatsen var.

VAD KAN FYNDPLATSERNA SÄGA OM DÅTIDENS EKONOMI?

KOMMER ANTALET FYND ATT ÖKA ELLER MINSKA UNDER PERIODEN?

SPREDS MYNTEN VIA HANDEL ELLER KRIG?

Den teoribildning jag använt mig av är den historiematerialistiska då jag ser mynten som ett medel för överklassen att styra samhället. Genom analyserna har det blivit tydligt att mynten först hamnar hos bönderna på landsbygden för att senare stegvis hamna hos mer bemedlade personer i sakrala miljöer och slott. Detta sett ur ett historiematerialistiskt perspektiv visar på hur arbetarna utnyttjas av samhällets överbyggnad d.v.s. eliten som äger produktionsmedlen. Överheten i Sverige hade under krigen inte råd att förbise folket. Att de brydde sig var ett tecken på hur viktig allmogen var. Böndernas vapen och borgarnas förmögenheter behövdes vid krig (Harrisson 2010:198). Om det var så att kyrkans män, borgarna och adeln exploaterade allmogen, på vilket sätt syns det i fyndmaterialet? Samhället är ju uppbyggt på det sättet att staten exploaterar befolkningen med skatter etc. Staten tar å andra sidan i gengäld hand om invånarna. Gränsen är dock hårfin för vad som är måttlig beskattning och vad som är ren utsugning. Källkritiskt kan arbetarna på slotten ha tappat mynten som påträffats där, men å andra sidan hade de inte stampade jordgolv i sådana miljöer så ett tappat mynt skulle vara lättare att upptäcka än i en kyrka. Kristian II:s skilling från Läckö slott till exempel är högst osannolikt att en arbetare skulle ha tappat. Eftersom det myntet är ett väldigt ovanligt fynd borde det snarare vara en person som reser mycket eller med långväga kontakter, alltså en person från det högre samhällsskiktet. Annars borde man hitta mynt av högre valörer i landsortskyrkor, de olika valörerna i mitt material är i stort sett lika stora och väger ungefär lika mycket. Sättet på vilket eliten exploaterar befolkningen är genom krigen, som jag nämnt tidigare rekryterades bönder till armén. Dessutom spreds propaganda om att skatterna skulle höjas om fienden vann. Om en kung var svag militärt och ekonomiskt behövde det läggas mer fokus på propaganda. Karl Knutsson Bonde t.ex. lät sprida vinklade historier om danskar och att det var livsfarligt att lita på dessa (Harrisson 2010:199f). Genom detta falska medvetande styrde eliten allmogen och genom rädslan för högre skatter hölls bönderna i schack. Det kan också diskuteras vilka som tillhörde den exploaterande klassen. Enligt materialet skulle jag säga att det är klostren av cistercienserorden och slotten. Det finns inte så många fynd i städer och inte heller några speciella myntfynd. Eftersom det inte finns några riktigt höga valörer i mitt material är det svårt att dra slutsatsen att klostren och slotten hade de höga valörerna medan bönderna hade de lägre. Det var dessutom inflation och valörerna representerade inte alltid sitt egentliga värde. Kristian II:s klippingar var ju skillingar vilka egentligen var värda 3 gånger mer än en hvid. Klippingarna var i princip värdelösa i metallvärde

medan hviderna fortfarande innehöll silver. Det är därför mer givande att se klippingarna som en låg valör och hviderna som en hög valör. Dock kan de få hviderna från Kristian II som påträffats bero på att det myntades få hvider under hans period. Kung Hans präglade däremot många hvider som säkert fortfarande var i cirkulation under Kristian II:s regeringsperiod. Jämför man med idag är det inte helt ovanligt att man får ett mynt präglat under den förre kungens regeringsperiod. Dör en kung så försvinner inte mynten ur omlopp omedelbart. Det är som sagt svårt att dela in materialet på det sättet jag nyss beskrev, men själva fördelningen ser ut så att det är fler mynt funna på platser förknippade med mer bemedlade individer i samhället. Jag anser att Klackenbergs teori om offerspill stämmer bra, att fynden från landsortskyrkor representerar cirkulationen eftersom 95 % av befolkningen bodde på landsbygden. Visst kan det tänkas att folk offrade det sämsta de hade om de nu kunde välja, men jag tror att de ofta inte hade så många olika valörer att välja mellan. Klippingarna är mycket tjockare och ser annorlunda ut än de övriga mynten som undersökts. Det skulle märkas om en sådan tappades, dessutom är de ibland lite vassa i kanterna så det borde kännas i handen när de togs upp från exempelvis en ficka. Det kan både stärka och motsäga teorin om offerspill. Stärkande på det sättet att cirkulationen kan ha sett ut så att klippingarna var den dominerande valören på landsbygden. Motsägande av anledningen att om klippingarna var säregna i vikt och utseende borde befolkningen varit medvetna om vilket mynt som offrades alternativt märkt att det tappades. Å andra sidan kanske folk inte brydde sig eftersom dessa mynt metallmässigt ofta var värdelösa.

Antalet mynt har ökat om man ser till hur många år de spreds på. Det har dock inte varit en jämn ökning eftersom det under Hans period var färre mynt samt en annorlunda spridning. Som jag skrev i förra kapitlet var det en jämnare spridning av fynd i landet under Hans styre. Kristian I och Kristian II har mycket fler klosterfynd. Detta har jag kopplat till att det var bra för klostren med utländska valutor som munkarna kunde använda på resor och att de många fynden i cistercienserkloster påvisar att dessa kloster hade god ekonomi och hade samlat på sig mycket klippingar. Dessa kunde sedan inte användas i Danmark efter 1523 eftersom det blev förbjudet för danskar att ta emot klippingar från utlänningar. Det förklarar de många klosterfynden. Dessutom var befolkningen mer van med de danska mynten under Hans regim, vilket visar sig genom mer utspridda fynd i landet under denna period. Att det bara har påträffats 30 respektive 58 klippingar i Danmark och Norge tyder antingen på att Sverige översvämmats av klippingar eller att de inte drogs in i Sverige på samma sätt som i grannländerna.

Jag delade in myntfynden i två hypotetiska perioder; de som är införda under kungarnas svenska regeringsperiod respektive den danska. Resultatet var väldigt jämnt, 262 i Sverige-kategorin (landskapen som inte gränsade mot Danmark) och 273 i den danska (landskapen som gränsade mot Danmark; Småland, Västergötland och Öland). Mynten i den danska kategorin har antagligen till största del spridits in i landet via handel över gränserna under kungarnas regeringstid i Danmark. Mynten i den svenska kategorin har förutom handeln, även påverkats av kriget som dessa danska kungar utkämpade, då de ville erövra Sverige. De kan även ha fungerat som ett slags maktmedel för Kristian I, Hans och Kristian II. Vad som säger emot

denna generalisering är att fynden i Sala gruvby och i områdena runt omkring måste ha spridits via handel eftersom dessa områden handlade med den viktigaste exportvaran för landet. Dock kan mynten i det fallet ha kommit in från Norge som var under danskt styre. Även mynten i Gudmundrå- och Nordingrå kyrkoruiner kan ha kommit in den vägen. Det är svårt att säga svart på vitt att vissa mynt kom in via handel och andra via krig. Att utesluta ett alternativ är inte heller en lösning, därför tycker jag att denna hypotes är ett intressant bidrag till tolkningen då den sammanlänkar båda förklaringarna.

Det har varit svårt att hitta information om vilken golvbeläggning som har funnits i kyrkorna så den aspekten har jag inte haft med så mycket i analysen som det i början var tänkt. Istället har jag fokuserat mer på infallsvinklar såsom spridning via handel eller krig och även krig som ett falskt medvetande. Under den perioden jag har behandlat i uppsatsen förekom inte längre lika många epidemier av pesten som det under tidigare decennier hade gjort, dock var den inte över helt. Dessutom började kyrkogolven bytas ut mot stengolv successivt vilket kan betyda att det inte förekom lika mycket offerspill. Jag vill återknyta till början av uppsatsen där jag nämnde att krig, sjukdomar och skatter hade betydelse för hur spridningen kunde se ut. Utifrån det vill jag dra slutsatsen att det mestadels är skatterna och krigen som har betydelse för spridningen under perioden 1448-1523. Allmogens skattevägran behövde dock inte alltid hänga ihop med ilska över höjda skatter. Efter Kristian II:s framfart i Västergötland 1511 beslutades att bönderna i Finnveden varken behövde betala skatt till Svante Nilsson eller kung Hans. På grund av självbevarelsedrift ville man vänta ut en överenskommelse mellan riksföreståndaren och unionskungen. Betalades skatt till Hans skulle Svante Nilsson bli förolämpad och vice versa (Harrisson 2010:255). Detta är ett bevis på att samhällsklimatet var tufft och att det var lätt att stöta sig med makten.

De danska källorna har beskrivit regenterna på samma sätt som de svenska källorna jag använt, så det är källkritiskt sett ingen subjektiv beskrivning av kungarna. Jag har inte märkt någon skillnad i hur historien skildras mellan de svenska och de danska källorna. Det har varit svårt att koppla teorin till materialet på ett självklart sätt men jag har till en viss del lyckats komma till slutsatsen att allmogen utnyttjades genom krig. Teorin ger dock inga direkta svar på mina frågeställningar och är svårapplicerad på materialet. Det går inte att dra några konkreta slutsatser utan vidare undersökningar vilka inte har utrymme i uppsatsen.

Det är som sagt bara en bråkdel av alla mynt som var i cirkulation som har hittats och detta är viktigt att poängtera. Ett exempel på detta är att av ca 50-60 miljoner klippingar har det hittats 149 stycken i Sverige.

8. SUMMARY

My aim with this paper has been to detect any patterns that may occur in the Swedish finds of coins that have been coined in Denmark between 1448 and 1523. The political situation during this time is an interesting approach towards interpreting the material. I have striven to have a critical approach towards my sources and therefore I have used both Swedish and Danish sources. This was necessary because of the political environment between these countries; I did not want to be biased.

I made distribution maps which were interpreted based on a historical materialism theory and Klackenborg's theory of coins that have been lost during sacrifices in the small and often dark churches, so called "*offerspill*" (sacrifice waste). The distribution maps were also compared with similar ones showing the distribution of coins from the Baltic region. I also made individual tables for each king and Riksrådet 1481 (interregnum), showing the provenance and quantity of coins in each find.

These maps and tables were analyzed and I investigated possible paths for how the coins entered Sweden. It clearly showed that the Baltic coins, used as a comparative material, entered the country via the Baltic sea while the Danish ones came across the old border between Denmark and Sweden (Scania, Blekinge, Halland and Bohuslän were during this period part of Denmark). There were chronological differences in the distribution of the coins when comparing the respective kings. Hans had just as many finds in the monastery category as in the country churches while Christian I and Christian II had twice the number of finds in the monastery category. In addition, Christian II, had a much larger amount of coins compared with the others during the short period when he coined; "*klippingar*" which is coins that have been struck on metal pieces cut into squares in order to speed up the minting process. I have investigated ways in which the coins could have entered Sweden, for example through war and commerce. I believe that the coins that have been found in the regions close to the old border between Denmark and Sweden have been spread primarily through commerce between these countries. The coins that have been found further north are more likely to have been spread through war. There are also possibilities that the finds further away from the borders indicate that these people had high status because of the environments they are found in. On the distribution maps it is visible that the coins closer to the boarder are found in environments such as rural churches, while most of the coins further north are found in monasteries and city-environments.

Fig. 19

Fig. 19.1- 19.2:

Kristian I hvid präglad i Malmö och funnen i Naglums kyrkoruin, Västergötland

På åtsidan (den vänstra) är ett krönt K avbildat och på frånsidan det Oldenburgska vapnet.

Naturlig storlek ca 18 mm Ø

Fig. 19.3–19.4:

En riksrådet hvid präglad i Malmö och funnen i Hossmo kyrka, Småland

På åtsidan (den vänstra) syns ett lejon och på frånsidan det Oldenburgska vapnet. Naturlig storlek ca 18 mm Ø

Fig. 19.5–19.6:

En Hans Malmö hvid och funnen i Halltorps kyrka, Småland. På åtsidan (den vänstra) ser man ett krönt H.

På frånsidan är det Oldenburgska vapnet avbildat.

Naturlig storlek ca 18 mm Ø

Fig. 19.7–19.8:

En Hans skilling präglad i Köpenhamn och funnen i Hagby kyrka, Småland. Åtsidan (den vänstra) visar det Oldenburgska vapnet. På frånsidan syns Danmarks vapensköld med tre stycken lejon.

Naturlig storlek ca 25 mm Ø

Fig. 19.9–19.10:

En Hans sösling präglad i Malmö och funnen på Läckö slott. På åtsidan (den vänstra) syns det Oldenburgska vapnet och på frånsidan den danska vapenskölden.

Naturlig storlek ca 21 mm Ø

Fig. 19.11–19.12:

En Kristian II klipping med skilling-stämpel präglad i Malmö.

På åtsidan (den vänstra) kan man se bröstet på en person iklädd brynja med riksäpplet i sin vänstra hand. På frånsidan är Danmarks riksvapen föreställande tre stycken lejon avbildat

Naturlig storlek ca 17 mm Ø

Fig. 19.13–19.14:

En Kristian II klipping av koppar funnen i Hagby kyrka. På åtsidan (den vänstra) ser man lite av rustningen av gestalten och på frånsidan det danska riksvapnet.

Naturlig storlek ca 18 mm Ø

Fig. 19.15–19.16:

En Kristian II skilling från Läckö slott. På åtsidan (den vänstra) syns en gestalt med rustning och riksäpplet och på frånsidan det danska riksvapnet.

Naturlig storlek ca 25 mm Ø

REFERENSER

OTRYCKTA KÄLLOR:

ARKIVALISKA LISTOR ÖVER MYNTFYNDEN

Muntliga uppgifter professor KENNETH JONSSON. Numismatiska forskningsgruppen. Stockholms universitet ht 2011.

TRYCKTA KÄLLOR:

BENDIXEN, KIRSTEN 1967. *Danmarks mønt*. Nationalmuseet. København.

ELFVÉR OCH FRÖSELL 1995. Unionstiden och internationaliseringen. *Myntningen i Sverige*. Red: Jonsson Kenneth, Norlind Ulf, Wiséhn Ian. Numismatiska meddelanden XL. Svenska numismatiska föreningen. Stockholm.

GALSTER, GEORG 1972. *Unionstidens udmøntninger, Danmark og Norge 1397-1540, Sverige 1363-1521*. Dansk Numismatisk Forening. København.

GERDIN, VALDEMAR 2009. *Myntstudier*. Myntfynd i svenska landsortskyrkor 1521-1611. Numismatiska forskningsgruppen. Stockholm.

GRINDER-HANSEN, KELD 1994. Christian II's klippinge – en studie i en effektiv møntinddragelse. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1994:4, 70-73. Köpenhamn.

GULLBEKK, SVEIN H 1995. Christian II's klippinger i norske kirkefunn – et tillegg til >>en studie i en effektiv møntinddragelse<<. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1995:8, 133-134. Köpenhamn.

HARRISSON, DICK 2002. *Karl Knutsson, en biografi*. Historiska media. Lund.

HARRISSON, DICK (redaktör) 2010. *Sveriges historia 1350-1600*. Norstedts, Stockholm.

HEMMINGSSON, BENGT 1973. *Ett klippingfynd från Västerås*. Numismatiska meddelanden XXXI. Svenska Numismatiska Föreningen. Stockholm.

KJERSGAARD, ERIK OCH HVIDTFELDT, JOHAN 1963. De første Oldenborgere 1448-1533. *Danmarks historie, Bind 5*. Red: Danstrup och Koch. Politikens forlag. København.

KLACKENBERG, HENRIK 1992. *Moneta nostra*. Monetarisering i medeltidens Sverige. Almqvist och Wiksell International. Lund.

LAGERQVIST, NATHORST-BÖÖS 1984. *Vad kostade det? Priser och löner från medeltid till våra dagar*. Lts förlag. Stockholm.

NÄSSTRÖM, GUSTAF 1948. *Forna tiders Sverige, kulturhistorisk bilderbok om hedenhös och medeltid, första bandet*. Albert Bonniers förlag, Stockholm.

OLSEN, BJØRNAR 1997. *Från ting till text, teoretiska perspektiv i arkeologisk forskning*. Universitetsforlaget. Oslo.

SML. *Sveriges Mynthistoria. Landskapsinventeringen 1-11*. Stockholm 1982-2004.

STEFKE, GERALD 1995. Det danske rigsråds skilling – ikke fra 1481-1483, men fra 1448. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1995:5, 84-86. Köpenhamn.

ØSTERGAARD, BENT 1995. Rigsrådets hvid – ikke 1448, men 1481-83. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 1995:3, 34-39. Köpenhamn.

Stockholms
universitet